STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
NO. 05074

DER ID

H. Hirsh

Permanent preservation of this book was made possible
by John, Nancy & Charlie Alderman
in memory of
Rose Alderman

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

•

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

•

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

The National Yiddish Book Center respects the copyright and intellectual property rights in our books. To the best of our knowledge, this title is either in the public domain or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified. If you hold an active copyright to this work – or if you know who does – please contact us by phone at 413-256-4900 x153, or by email at digitallibrary@bikher.org

דת ודעת

(רעליגיאָן און וויסענשאַפט)

וויסענשאַפטליכע אפּהאנדלונג וועגען דער אידישער אמונה, פאַר אַלע קלאַסען אידען.

דער איד

באַגרינדעט אויף פאַרשידענע רעליגיעזע און פילאָזאָפישע ווערק, מיט מאָדערנער באַלייכטונג.

פון ב. צ.

ארויסגעגעבען פון דער „נר תמיד" פּאַבלישינג קאָ.
ניו־יאָרק.

פאָרוואָרט.

וועהרענד דער פאַרגאַנגענער צייט פון אונזער לאַנגען גלות, האָבען מיר אידען אימער געוואוסט ווער מיר זענען און אויב מיר האָבען איבעראַל און אימער געליטען צרות, האָבען מיר געהאַט די טרייסט אין הארצען, אַז מיר געפינען זיך אין דער בחינה, „את אשר יאהב ד׳ יוכיח״, און ס׳איז אונז ניט געווען אזוי שווער צו ליידען, מיר האָבען געוואוסט צוליעב וואָס דאָס איז, און ווען מען האָט אונז דאַמאָלס געגעבען די ברירה אויסצוקלייבען, גלות־צרות אָדער שמד, האָבען מיר מיט שמחה גענומען די צרות, די גירושים, די אינקוויזיציעס, די שייטער־הויפענס און מיט ענטריסטונג צוריקגעשליידערט דעם שמד מיט זיינע אַלע בע־געפיטען.

דאָס איז אָבער גאַנץ אַנדערש היינט צו טאָג, ווען טויזענדע פון אונז ווייסען גאָרניט אפילו צוליעב וואָס מיר ליידען; זיי האַלטען באמת אויך ניט פון שמד׳ען זיך, ווייל זיי פיהלען אַז איינגעבאָרענעם ווידערווילען געגען אַזא שריט, אָבער ניט־וויסענדיג ווער און וואָס זיי זענען אַלס אידען, איז פאַר זיי דער ביטערער גלות א שווערער אומגליק: זיי זענען ניט־געניגט אידען, אום צו קענען טראָגען דעם גלות באהבה און ניט־געניגט ווייט אַוועק פון יודענטהום, אום צו ווערען אין גאַנצען אויס אידען, אַבוואָהל עס איז מעגליך, אַז ווען היינט צו טאָג זאָלען מיר דאַרפען אויסקלייבען צווישען שייטער־הויפענס און שמד, וואָלטען טאַקי פיעלע פון אונז דעם גרויסען נסיון ניט קענען בייזשטעהן.

אין דיעזען העפט ווערט דעריבער ערקלעהרט וואָס און ווער איז דער איד און וועלכען פלאַץ ער פערנעהמט אויף דער וועלט. עס ווערט דאָ באַוויזען פאַר די אַפגעפרעמדעטע פון אונז וואָרום מיר ליידען און אויף וועלכען אופן מיר קענען די צרות פאַרמיידען, אָדער פיעל פאַרלייכטערען זיי.

דער אמת׳ער איד ליידעט ניט אַזוי שטאַרק בכלל, און אפילו ווען ער ליידעט יאָ, איז דאָס פאַר איהם פיעל לייכטער אריבערצוטראָגען ווי פאַר דעם אַפגעפרעמדעטען אידען, און דעריבער איז עס וויכטיג, אַז יעדער איד זאָל דערפון וויסען און אין דיעזען העפט וועט ער דאָס אויסגעפינען צו זיין פולער צופריעדענהייט.

דער פערפאַסער.

אונזער אתה בחרתנו׳ניזם

בא אתה וכל ביתך אל התבה כי אותך
ראיתי צדיק לפני. (בראשית ז׳. א׳.)

דער איד צווישען די פעלקער.

די וויסענשאפט צוטהיילענדיג דעם גאנצען וועלט־בעשאף אויף זיינע הויפט מינים, האט איהר קלאסיפיצירונג געמאכט אויף דעם פאלגענדען אופן: צוערשט ווערט אלעס איינגעטהיילט אויף צוויי טהיילען, די טהייל וואס וואקסט ניט און די טהייל וואס וואקסט, נאכהער ווערט די טהייל וואס וואקסט, צוטהיילט אויף לעבענסלאזע וואקסענדע זאכען, ווי בוימער, פלאנצען און אז. וו. און לעבעדיגע בעשעפענישען, נאכהער ווערט די לעבעדיגע טהייל צוטהיילט אויף שטומע בעשעפענישען און אויף ריידענדיגע, מיינענדיג מיט דאס לעצטע די מענשהייט, וועלכע איז געבענשט מיט א צונג און שפראך־ארגאנען.

די מענשהייט אלס טהייל פון דער וועלט איז אין איהר עצם מעהר ניט טהיילבאר, לויט דער וויסענשאפט; עס קענען נור זיין מעהר ציוויליזירטע אדער ווענינער ציוויליזירטע מענשען, אבער אלס בעזונדער מין איז די גאנצע מענשהייט איינס, דער מאן וואס בעזיצט שפראך־ארגאנען; דער מענש ווערט גערעכענט אלס דער בחיר היצורים, די קרוין פון דעם וועלט־בעשאף און די העכסטע מענשליכע מדרגה, איז דער אמהערסטען־ענטוויקעלטער שכל אין׳ם מענשען.

די בעלי קבלה אונזערע זענען אבער געגאנגען א שריט ווייטער און צוטהיילט אויך דעם מענשליכען מין אויף צוויי טהיילען — די אלגעמיינע מענשהייט און דער איד. לויט זייער בעהויפטונג זענען די אלע פעלקער צוטהיילט געווארען אויף זיבעציג הויפט־גרופעס און יעדע גרופע האט א שר אין הימעל אונטער וועמעס השגחה זי געפינט זיך, וועהרענד דאס אידישע פאלק איז געשטעלט געווארען אונטער דער דירעקטער השגחה פון גאט אליין; אונז אידען האט ער אויסדערוועהלט פון אלע פעלקער, געגעבען אונז זיין הימלישע תורה און ער האט אונז אריינגעגעבען אן עקסטרא נשמה, וועלכע ציהט איהר שורש פון א העכערען פלאץ אין הימעל ווי דאס פלאץ פון וואנען די אנדערע פעלקער ציהען דעם שורש פון זייערע נשמות. לויט די בעלי קבלה, איז נאך דער מענש ניט דער לעצטער תכלית פון דעם וועלט־בעשאף, נור דאס איז דער איד אין דער מענשהייט, און די העכסטע מדרגה איז ניט דער אממעהרסטען־ענטוויקעלטער מענשליכער שכל, נור די אממעהרסטען־ענטוויקעלטע אידישע נשמה עליונה, וועלכע בעהעפט זיך נאך׳ן טוידט מיט דער געטליכקייט אליין.

די קבלה מאכט ניט די דאזיגע בעהויפטונג סתם אזוי זיך, נור זי ענטוויקעלט א טיעפע טהעאריע וועגען דעם שורש פון אלע נשמות אנצייגענדיג די פערשיעדענע הימלישע ספערען און פעסטשטעלענדיג דעם פאקט, אז די אידישע נשמה קומט פון דער בחינת השמים דעשיה, וועהרענד די אלגעמיינע שכל־נשמה קומט פון די אירדישע פיער יסודות דעשיה.

ווער עס איז בעקאנט מיט דער דאזיגער קבלה־טהעאריע, ווייסט ריכטיג ווי דאס ערקלעהרט זיך, אבער פאר דעם אלגעמיינעם לעזער איז גענוג צו וויסען דעם איינפאכען רעזולטאט פון דער קבלה־טהעאריע, אז די אידישע נשמה שטאמט פון א העכערען שורש ווי די נשמות פון אלע אנדערע פעלקער אויף דעם ערד־קוגעל.

די דאזיגע טהעאריע מעג זיך אויסקוקען ווי זעלבסט־בעריהמעריי, זי מעג אויך זיין געוויסערמאסען געפעהרליך פאר אונז, צוליעב דעם געפאהר פאר דעם שוואכערען שקלאף צו בעהויפטען אז ער איז מעהר יחסן פון זיין בעל הבית, און די פראקטיק האט באוויזען, אז מיר צאהלען טאקי היבש טהייער פאר דער דאזיגער בעהויפטונג, וויל די הערשענדע פעלקער פערדריסט טאקי אונזער האלטען זיך אלס אתה־בחרתנו־פאלק, אבער ווען מען וויל דערגעהן דעם אמת, דארף מען זיך מיט דיעזע אלע פאקטען ניט רעכענען נור שטודירען די בעהויפטונג אן און פאר זיך. ווען א געפאנגענער פרינץ שקלאפט ביי א פויער און האט מורא צו אויסדערצעהלען הויך וועגען זיין יחוס, און ווען דער פויער לייקענט עס דערצו און שלאגט זיין שקלאף נאך מעהרער, צוליעב דעם לעצטענס בעריהמעריי, איז

אויב מיר ווילען אויסגעפינען דעם אמת, קענען מיר זיך ניט רעכענען מיט דעם שקלאף׳ס מורא און מיט זיין האר׳ס קלעפ און שפאט, נור מיר דארפען אונטערזוכען די אמת׳ע פאקטען ווי זיי זענען בעצם און ווען מיר געפינען טאקי אויס, אז דער שקלאף איז עדעלער, געבילדעטער, קליגער און נאבעלער פון זיין בעל הבית, איז דאס טאקי א סמן, אז ער איז אפשר א געבארענער פרינץ, ובפרט נאך, אז מיר געפינען דאקומענטאלע באווייזע דערויף, איז דאך אודאי זיכער, אז דער שקלאף זאגט דעם אמת.

אין אונזער פאל האט מען אונז שוין אזוי פיעל געשלאגען, אזוי פיעל פערשפאטעט און דערנידעריגט, אז מאנכע פון אונז האבען מורא צו אויסריידען א ווארט וועגען אונזער יחוס און מאנכע זענען שוין אזוי טיעף געזונקען אין דער שקלאפעריי, אז ענטוועדער זיי האבען אליין אויך פערגעסען אלעם וועגען זייער נאבעלער אפשטאמונג און זיי זענען טאקי היבש פערגרעבט געווארען, אזוי אז זיי אליין לאכען זיך אויך אוים פון זייער אייגענעם יחוס, אדער זיי געדענקען עפעס יא, נור הערענדיג כסדר ווי מען שפאט פון זיי, צווייפלען זיי אין דער זאך און וויסען ניט אויב דאס איז טאקי אמת, אדער בלויז א פאלשע איינריידעניש.

די פערשקלאפטע אידישע פרינצען פוןביידע דערמאהנטע סארטען ווארטען נור דאמאלס אנפאנגען צו בעטראכטען זיך אלס פרינצען, ווען פלוצלונג זאל זיך בעווייזען זייער קעניגליכער פאטער און זיי אויסלייזען פון דער שקלאפעריי, אנטהון זיי ווידער אין די פרינצליכע קליידער און צוריקנעהמען זיי ווידער צו זיך אין דעם קעניגליכען פאלאץ.

און אט אויף דעם האפען טאקי די פרומע אידען, וועלכע וויסען פון דעם אידישען יחוס און צווייפלען ניט דערין: זיי ווארטען אלץ, אז היינט־מארגען וועט זיך דער מלך מלכי המלכים בעווייזען צו דער וועלט אין זיין פולער פראכט און גלאנץ און אונז צוריק עטאבילירען אין זיין לאנד אלס די פרינצען פון זיין קעניגרייך, ווען די אלע פעלקער און מיר אידען גופא, וועלען אויסגעפינען די ריכטיגקייט פון אונזער בעהויפטונג און אנשטאט צו האלטען אונז אין שקלאפעריי, וועלען זיי אנפאנגען רעספעקטירען און אפגעבען אונז דעם געהעריגען כבוד וואס זיי זענען אונז שולדיג.

אט דאס איז די לאגע פון דעם אידען צווישען די פעלקער; מיר זענען שקלאפען, מיר ווערען גערדריקט און געפייניגט, מעהר ווי אלע אנדערע שקלאפען; מען לאזט אונז ממש ניט דעם קאפ אויפצוהויבען און אבוואהל מיר פיהלען זיך אזוי הילפלאז און פערלארען, אבוואהל אונזערע הארען זענען אזוי רייך און מעכטיג און האלטען אונז געפאנגען אין קייטען, האפען מיר פון דעסטוועגען אויף א טאג, ווען זיי וועלען אונז מוזען פריי־לאזען און מיט שאנדע צוגעבען, אז זיי האבען געגען אונז פערברעכעריש געזינדיגט, אז מיר זענען באמת טאקי גרעסערע מיוחסים פון זיי און דאן וועלען זיי מיט זייער אייגענעם ווילען זוכען צו גוטמאכען אלע בעגאנגענע עולות געגען אונז, אבי מיר זאלען זיי מוחל זיין דאס פערגאנגענע און ווערען פריינד מיט זיי אין דער צוקונפט.

די סמנים אויף אונזער יחוס־אפשטאמונג.

ווען מען נעהמט שטודירען די אידישע געשיכטע און דעם מהות פון דעם אידישען פאלק אלס גאנצעס, מוז מען איינזעהען, אז די בעהויפטונג וועגען אונזער אתה בחרתנו׳ניזם, איז ניט סתם פוסטע רייד, נור א זאך וואס קען גאר ניט אפגעלייקענט ווערען.

עס איז א פאקט וואס נור בלינדע קענען איהם ניט זעהען. אז מיר אידען שטעהען אונטער א השגחה פרטית, אז עפעס א געהיימע קראפט היט אונז אוים פון אונטערגאנג, ווייל באמת קומט דאך אונז אוים צו קעמפען ניט בלויז געגען די נאטירליכע אומשטענדען, ווי דאס איז דער פאל מיט אלע אנדערע פעלקער, נור מיר מוזען אויך כסדר קעמפען געגען טויזענדער שונאים, וועלכע זוכען אונז צו פערניכטען און וועלכע זענען אימער טויזענד מאל שטארקער פון אונז; „שבכל דור ודור עומדים עלינו לכלותנו והקדוש ברוך הוא מצילנו מידם". אין יעדען דור שטעהען אויף נייע המנס, וועלכע זוכען אונז צו פארניכטען און דער אויבערשטער ראטעוועט אונז פון זייערע הענט; דער דאזיגער קאמף ציהט זיך שוין זייט יאהר־טויזענדע און אין אלע לענדער פון דער וועלט און ביז היינטיגען טאג:

מיר זענען די איינציגע אומה אין דער וועלט, וואָס איז אַזוי שוואַך און הילפלאָז און צו דער זעלבער צייט אַזוי אומבעזיגבאַר, סיי פיזיש, סיי גייסטיג; אי די וועלט וויל פון אונז פּטור ווערען, אי מיר אַליין זענען מיט זיך ניט צופריעדען, נור פונקט ווי די געהיימע קראַפט היט אונז פון די פרעמדע שונאים, אַזוי דער־לאָזט זי אונז אויך ניט צו בעגעהן זעלבסט־מאָרד.

מיר זענען אויך די איינציגע אומה אין דער וועלט, וועלכע טהוט קיינעם ניט קיין שלעכטס און קיינער האָט פאַר אונזער „גבורה" קיין מורא ניט און דאָך ווערען מיר אַזוי געהאַסט אויף דער גאַנצער וועלט בוכשטעבליך אין אַלע לענ־דער, אין דער ציוויליזירטער אַמעריקע ווי אין דעם ווילדען מאַראָקאָ, אין דער באָלשעוויסטישער רוסלאַנד ווי אין דעם פינסטערען אַביסיניען; איבעראַל וויל מען פון אונז פּטור ווערען, אָבער איבעראַל איז עפּעס פאַראַן אַזאַ זאַך וואָס דער־לאָזט ניט דערצו.

און דאָס מערקווירדיגסטע דערביי איז, וואָס דאָס דאָזיגע איז אונז פאָר־אויס געזאָגט געוואָרען גלייך נאָכדעם ווי מיר זענען א פאָלק געוואָרען; נאָך צו אברהם'ן דעם ערשטען אידען איז געזאָגט געוואָרען: „כי גר יהיה זרעך בארץ לא להם", דיינע קינדער וועלען אימער זיין גרים אין פרעמדע לענדער און דער תלמוד דערצעהלט אונז נאָך דאַביי א וואונדערבאַרע זאַך, אַז אברהם אבינו האָט אַליין אויסגעקליבען פאַר אונז דעם גלות, וויל מען האָט איהם געגעבען די ברירה צו נעהמען גלות אָדער גיהנום, ס'הייסט אונטערגאַנג.

לאָמיר די זאַך פערשטעהן אַביסעל בעסער. עס איז א היסטאָרישער פאַקט, אַז פיעלע פעלקער זענען אונטערגעגאַנגען און עס איז פון זיי קיין זכר ניט גע־בליבען, נו איז דען דאָס ניט ערגער ווי פלאַגען זיך אין גלות און פערבלייבען עקזיסטירען? ווער פון אונז וואָלט ניט געהאַנדעלט פונקט אַזוי ווי אברהם, ווען מען זאָל איהם זאָגען, אַז פון איהם וועט אַרויסקומען א פאָלק, קינדער און קינדס־קינדער, און אַז ער זאָל אויסקלייבען פאַר זיי איינס פון די ביידע, ענטוועדער עטליכע הונדערט יאָהר פרייע רוהיגע זעלבסטשטענדיגקייט און נאָכהער אונטער־גאַנג, אָדער א פאָר טויזענד יאָהר גלות־ליידען און נאָכהער אַן אייביגע גלאָררייכע צוקונפט? וועלכער אברהם, זרח ברוך אָדער געציל, וואָלט ניט אויסגעקליבען פאַר זיינע קינדער ליעבערשט דעם גלות איידער אונטערגאַנג? און מיר זעהען טאַקי, אַז כאָטש מען האָט פון אונז אויסגעקוילעט אין פערשיעדענע צייטען ביז עטליכע מיליאָן מענשען, זענען מיר אָבער נאָך אַלץ א פאָלק מיט א צוקונפט, בשעת אַזעלכע פעלקער ווי אשור, בבל, די פלשתים, אדום, עמון און מואב, רוים, עגיפּטען און פיעלע אַנדערע זענען גענצליך און אויף אַמאָל אָפּגעווישט געוואָרען אויף אייביג.

צייגט עס ניט מעהר ווי טויזענד עדות, אַז מיר זענען אין גאַנצען אַנדערש ווי אַלע פעלקער? וועלכער אַנדער פאָלק האָט אַזאַ פיער־טויזענד־יאָהריגע גע־שיכטע הינטער זיך מיט אַזאַ פאָראויסגעזאָגטען שיקזאַל, מיט אַזאַ פּינקטליכער פערווירקליכונג פון דער פאָראויסזאָגונג? דאָס איז אויך דער תירוץ ווארום אַלע האַסען אונז און פלאַגען אונז; דער טאַטע אונזערער אין הימעל האָט אונז אָב־זיכטליך אָפּגעגעבען אין געפאַנגענשאַפט צו די פערשיעדענע פּוירים־פעלקער מיט דעם אויסדריקליכען בעדינג אַז זיי זאָלען אונז אָנטהון צרות, נור פערניכטען אונז זאָלען זיי ניט טאָהרען, און אויב א פאָלק כאַפּט אַריבער די מאָאָס און פלאָגט אונז צופיעל, ווערט ער פון דעם זעלבען גאָט, אונזער פאָטער, בעשטראָפט מיט אונטערגאַנג; עס איז נור ערלויבט די פעלקער צו לאָזען אונז פיהלען די פרעמדקייט, דעם גלות, צו בעדיענען זיך מיט אונזער ארבייט און שכל, אָבער צו דער זעלבער צייט מוזען זיי אונז האַלטען אַלס פּריווילעגירטע שקלאַפען; זיי מו־זען אונז ערלויבען צו פּראַקטיצירען אונזער רעליגיאָן, צו רוהען אין אונזערע ימים טובים, צו פיהרען אונזער אייגענעם אָרט לעבען און אַזוי לאַנג ווי די פעלקער האַלטען זיך ביי דיעזען קאָנטראַקט, ערלויבט מען זיי צו דריקען און שטיקען אונז געוועלשאַפטליך, צו דערנידעריגען אונז און אַמאָל זאָגאַר צו ערמאָרדען און בע־רויבען קליינע טהיילען פון אונז, אָבער אַזוי שנעל ווי זיי פאַנגען אָן צו צושטע־רען דעם פונדאַמענט פון אונזער רעליגיאָן, אָדער ווען זיי ווילען אונז אַלעמען אויסראָטען ביז איינעם, ווערען זיי ביטער בעשטראָפט, ווי דער זעלבער פער־שפּרעכען צו אברהם'ן לעזט זיך: „וגם את הגוי אשר יעבודו דן אנכי", דאָס

פאלק וועמען דיינע קינדער וועלען דיענען וועל איך בעשטראפען, וויל ניט צו דיענען זיי ווי אמת'ע שקלאפען, זענען מיר צו זיי אריינגעגעבען געווארען, נור צו ארבייטען פאר זיי פרייוויליג אויף א פריוויליגירטען אופן. עס קוקט אויס, אז יעדער פאלק קריגט זיין עקזאמיניישאן פאר עקזיסטענץ דורך זיין האלטונג צום אידישען פאלק, וועד עס האלט זיך צו אונז אין די גרעניצען פון עהרליכקייט לויט דעם קאנטראקט, פערבלייבט עקזיסטירען און לעבט זיך גאנץ גוט, און וועל־כער פאלק עס פערמעסט זיך צו פערניכטען אונז, ווערט אליין אפגעמעקט אדער ער פאלט ארונטער פון זיין גדולה.

> די וועלט האסט אונז
> און לערנט פון אונז.

א צווייטער סמן, אז מיר זענען אז אתה־בחרתנו־פאלק, איז פון דעם פאקט וואס ניט־קוקענדיג אויף דעם האס צו אונז, לערנט די וועלט אונזערע וועגען, זוכט צו קאפירען אונזערע פיהרונגען און עס קומט אויס, אז דער בעל הבית מוז זיך גאר לאזען פיהרען און לערנען פון זיין שקלאף!

וואו איז נאך פאראן אזא ביישפיעל אויף דער וועלט? און ציינט עס ניט, אז דער שקלאף איז נאבעלער און שטעהט העכער פון זיין האר?

פערגלייכט דעם אידען אין רוסלאנד, פוילען, רומעניען, אונגארן און אנדערע עהנליכע לענדער מיט זיינע ניט־אידישע שכנים און עס איז איינפאך צום ער־שטוינט ווערען מיט וויפיעל דער איד שטעהט דארטען העכער אין אלע הינזיכ־טען פון די הערשער זיינע, און אפילו אין די מעהר־ציוויליזירטע לענדער, ווי דייטשלאנד, ענגלאנד און עהנליכע, איז דער איד אין פיעלעם העכער און פעהי־גער פון די ניט־אידישע מאסען; ווען ער זאל האבען אמת'ע רעכט און גלייכהייט, וואלטען אלע הויכע עמטער פערנומען זיין פון אידען און אפילו אונטער די איצ־טיגע אומשטענדען, וואו נור איינצעלנע אידען האבען א צוטריט צו די העכערע קלאסען, זענען זיי פון די ערשטע און פעהיגסטע פיהרער, אזוי אז ס'איז ניטא קיין לאנד, וואו אייניגע אידען זאלען זי ניט בעאיינפלוסען דורך זייער פעהיג־קייט און פיעלע גרויסע ניט־אידישע פיהרער האבען צו פערדאנקען זייער ער־פאלג צו א אידישען ארויסהעלפער, וועלכער ציינט זיי דעם וועג צו ערפאלג.

און וואס איז בכלל די גאנצע ציוויליזאציע פון דער וועלט, אויב ניט דער רעזולטאט פון אידישער ארבייט און פון אידישען מארך? וויפיעל אמת'ע ווערטה־זאכען פערמאגט די ציוויליזאציע, אין וועלכע אידען זענען ניט געווען קיין אנ־פאנגער, די וועג־ווייזער און אפט אויך די יעניגע, וואס האבען דאס געמוזט ארויפצווינגען אויף דער וועלט?

אלעם וואס האט געהאלפען צו מאכען די מענשהייט עדלער, אידעאלער און מענשליכער, איז דורכאויס אידישעס; אלע גוטע נייע בעוועגונגען, אלע נייע שטרעבונגען זענען געבארען געווארען צווערשט אין די אידישע מחות, אדער גע־שעפט פון אידישען קוואל, און עד היום איז דער פערהאסטער איד אויך דער לעהרער פון דער וועלט; מען שעפט גאנצע הויפענס פון זיינע אלטע און נייע גייסטיגע אוצרות און מען נעהמט פון איהם אוועק גרויסע כחות, אין דער פארמע פון א צאהל משומדים אין יעדען דור, וועלכע בערייכערען די ניט־אידישע וועלט מיט אלעם גוטען.

טויזענדע פון דער וועלט'ס בעריהמטע פערזאנען, די פיהרער, די שריפט־שטעלער, די קינסטלער, די וויסענשאפטס־לייט, זענען ענטוועדער אידען, אדער אפשטאמליגע פון אידען, אדער ניט־אידען, וועלכע האבען זיך בענוצט מיט אי־דישע קוועלען: די רעליגיאן, די פילאזאפי, די מעדיצין, די פינאנס און אלעם וואס שאפט די ציוויליזאציע, איז דורכאויס געבארען און ערצויגען געווארען אויף אונזער אידישען שוים און אפילו אונזערע ערגסטע שונאים מוזען צוגעבען, אז קיין שום אנדער פאלק האט ניט בייגעשטייערט פאר דער וועלט־ציוויליזאציע אזוי פיעל ווי דער איד, כאטש ער האט אימער געקראגען בעצאהלט פאר דעם מיט קלעפ און מיט פייניגליכע יסורים.

און אויב א פאלק וואס איז בארענלאז און שוצלאז, אימער אין שקלאפעריי ביי פרעמדע, איהם האסענדע פעלקער, האט געקענט ארויסצייגען אזוי פיעל גייסט, פעהיגקייט און טאלאנט אויף אלע העכסטע און וויכטיגסטע געביטען, איז דאך שוין אט דאס אליין גענוג פאר ערקלעהרען איהם אלס דעם וואונדער צווישען די

נאציאנען, און טאקי דערפון נעהמט זיך דאך דער האס צו אידען; צוליעב אונזער גרעסערער פעהיגקייט און אויסדערוועהלטקייט, האסט מען אונז איבעראל; צוליעב אונזער רייכער גייסטיגער ירושה, פערפאלגט מען אונז, מען איז אונז מקנא, מען לאזט אונז ניט קלעטערען העכער און מען זוכט אימער צו ארונטערשלעפען אונז נידעריגער, אבער טראצדעם שטייגען מיר און שפיעלען די גרעסטע ראליע אויף אלע געביעטען, אזוי אז אונזער איינפלוס וואקסט פון יאהר צו יאהר און מיט איהם וואקסט אויך דער אומזיסטער האס צו אונז.

די אלע פעלקער קאפירען אונז און לערנען פון אונז און שטייגען אין פיעלעס העכער א דאנק אונזער לעהרע און אונזער מאראלישער אויפפיהרונג, וועלכע דיענט פאר זיי אלס גוטער ביישפיעל; זאל מען ארויסנעהמען פון דער ציוויליזאציע דעם אידישען עלעמענט פון אלע זייטען און פון אלע שאפונגען, וועט פון איהר גארנישט פערבלייבען.

עס קוקט דעריבער אויס, אז מיר זענען ניט געקומען אויף דער וועלט צו שקלאפען און צו טהון שווארצע פראסטע ארבייט, נור צו קנעלען מיט דער מענשהייט און צו אויפהויבען זי צו א העכערער מדרגה, ווייל מיר זענען קליגער, פעהיגער, נאבעלער און העכער פון אלע פעלקער — ווייל מיר זענען דאס אויסדערוועהלטע פאלק, וועמען די גאטהייט האט בעשטימט אלס לעהרער און וועג־ווייזער פאר אלע פעלקער.

מיר ברענגען מיט זיך שפע איבעראל.

א דריטער סמן אויף אונזער אתה־בחרתנו־בעהויפטונג איז דאס וואס מיר ברענגען שפע איבעראל וואו מיר קומען. יעקב אבינו האט רייך געמאכט זיין בעל הבית לבן׳ען, יוסף האט רייך געמאכט זיין האר דעם שר הטבחים און נאכהער גאנץ מצרים, און אזוי איז אויך מיט דעם אידישען פאלק בכלל; אין יעדען לאנד וואו מיר קומען, ברענגען מיר אריין מיט זיך שפע פאר׳ן לאנד און די ברכה בעגלייט אונז איבעראל וואו מיר בעזעצען זיך. מיר אלע ווייסען וואס שפאניען איז געווען אין דער צייט ווען זי האט געהאט אידען און וואס פאר א בעטלערין זי איז געווארען נאכדעם, ווי די אידען זענען פארטריבען געווארען פון דארטען; מיר ווייסען ווי ענגלאנד, האלאנד, אמעריקא און אנדערע אידען־פריינדליכע מדינות זענען געשטיגען צוליעב אונזער מיט־ארבייטען מיט זיי און ווי מאנכע מדינות ליגען אין ווערים, צוליעב זייער אונטערדריקען דעם אידענ׳ס פעהיגקייט און גייסט.

דאס צייגט, אז ניט נור זענען מיר פעהיגע און ארבייטסזאמע בירגער איבעראל, נור אז מיר זענען אויך געבענשט מיט דער געטליכער ברכה צו ברענגען גליק אויך פאר אנדערע; עס איז ניט וואס מיר זאלען אליין ווערען רייך, לעבען אין לוקסוס ארומגערינגעלט מיט ארימע לייט, ווי דאס איז געווען און איז נאך איצט דער פאל מיט דער פארפוילטער אריסטאקראטיע ביי אלע פעלקער, נור מיר שאפען גליק און פראספעריטע פאר אלעמען; מיר ענטוויקלען גרויסע אינדוסטריעס און האנדעל און ארום אונז געניסען אלע בירגער; מיר ווערען ניט אין קיין שום לאנד א לאסט אויף אימעצען, נור מיר נעהמען ארונטער א סך לאסט פון אנדערע. מיר העלפען בויען און ענטוויקלען שטעדט און פאבריקען; מיר פיהרען איין פראגרעס גייסטיג און עקאנאמיש; מיר דערהויבען די אלגעמיינע מאראל און פערטרייבען דעם ווילדען בארבאריזם; מיר מאכען ליכטיג און צוטרייבען די פינסטערניש.

ווען מען גיט אונז איינע פינף און צוואנציג אדער פופציג יאהר פרייהייט אין א לאנד, פערוואנדלען מיר זי פון א חורבה אין א פאלאץ, ווייל מיר טראגען מיט זיך אריין די געטליכע ברכה אין אלעם; מיר האבען א זכות און צוליעב איהם געניסען אויך אנדערע; מיר זענען די יעניגע וואס זענען משפיע גוטעס אויף א לאנד און דאס איז דערפאר, ווייל מיר זענען גאט׳ס אויסדערוועהלטער פאלק וועמען ער האט צוגעזאגט: „דיינע בענשער וועל איך בענשען און דיינע שעלטער וועל איך שעלטען!‟ (ואברכה מברכיך ומקללך אאור).

איינער פון די גרעסטע סמנים אויף דער השגחה פרטית אונטער וועלכער מיר אידען שטעהען און ווי די גאטהייט גיט אכטונג אויף אונזער עקזיסטענץ, איז די געלד־סיסטעם, וועלכע האט זיך אנגעפאנגען ענטוויקלען אין דער זעלבער

צייט ווען דאס אידישע פאלק איז ארוים אין גלות; ביז דאמאלס איז געלד כמעט ניט געווען אין דער מאדע, נור פראדוקטען, ערד, שאף און רינדער און דער מסחר איבעראל פלעגט געפיהרט ווערען דורך בייטען סחורה אויף סחורה, אבער אזוי שנעל ווי דאס אידישע פאלק האט געמוזט צושפרייט ווערען איבער דער וועלט, האט דער געטליכער חסד געבראכט אויף דער וועלט די געלד־סיסטעם און נור א דאנק דיעזען חסד האט דאס אידישע פאלק געקענט בלייבען לעבען און עקזיסטירען, ווייל קיין ערד און קיין גיטער האט מען זיי ניט ערלויבט צו האבען אין די מעהרסטע גלות־לענדער און דארטען וואו מען האט עס יא ערלויבט, פלעגט מען דאס ביי זיי אוועקרויבען, אזוי אז געלד איז געווארען דער איינציגער רעטונגס־מיטעל פון דעם אידען; פאר געלד האבען זיך די אידען אויסגעקויפט פון פיעלע צרות; פאר געלד האבען זיי געקענט רייזען פון לאנד צו לאנד; פאר געלד פלעגען זיי קויפען רעכטע, דינגען הייזער און קריגען שפייז און געלד איז געווען לייכט צו בעהאלטען און צו אריבערפיהרען פון פלאץ צו פלאץ. דורך געלד זענען אידישע יחידים דערהויבען געווארען צו הויכע רעגיערונגס־עמטער און זיי האבען זיך דערמיט בענוצט צו פערמיידען און צו מבטל זיין פיעלע גזירות, ווי אויך צו טהון פערשיעדענע טובות צו די ארימע גלות־ברידער; מיט איין ווארט, געלד איז געווען און איז עד היום דער איינציגער אידישער רעטונגס־מיטעל איבעראל; פאר געלד קען נאך דער פערהאסטער איד אויספיהרען צו בעקומען אלץ וואס ער וויל, פאהרען אין אוטאמאבילס און אויף באהנען, געהן געקליידעט ווי א מענש און רוהען ווען ער וויל, אבער וועה וואלט צו איהם געווען, ווען ער זאל דארפען לעבען אין א געזעלשאפט אהן געלד, וואו אלע וואלטען דארפען גלייך ארבייטען און גלייך געניסען פון דער ארבייט; ער וואלט דאן באקומען די ערגסטע שווערסטע ארבייט און געניסען וואלט מען איהם ניט לאזען גארנישט; קיין ספעציעלע שוהלען פאר זיינע קינדער וואלט מען איהם זיכער ניט בויען, קיין ספרים וואלט מען פאר איהם ניט דרוקען, טא ווי אזוי וואלט געקענט פערבלייבען דאס אידישקייט אין עקזיסטענץ?

מיר זעהען איצט דעם ביישפיעל אין רוסלאנד, וואו עס איז איינגעפיהרט געווארען דער קאמוניזם; די ערשטע כפרה־היהנדעל זענען געווארען די דארטיגע אידען, ווייל עס זענען פערניכטעט געווארען די אידישע אנשטאלטען און יעדע מעגליכקייט צו פיהרען א בעזונדער אידישען לעבען; מיר האפען, אז דאס וועט לאנג ניט דויערען, נור ווען עס זאל אזוי אוועקגעהן דארטען א פאאר דורות, וואלט חלילה קיין שריד ופליט ניט פערבליבען פון די דארטיגע אידען.

דער גרעסטער חסד וואס די גאטהייט האט מיט אונז געטהון אין די גלות־לענדער, איז דאס וואס געלד איז בעשאפען געווארען; אידען זענען געווען די יעניגע, וועלכע האבען דאס געצוואונגענערהייד ענטוויקעלט אלץ מעהר און מעהר און געשאפען וועקסלען און באנק־געשעפטען, פאפיר געלד און אקציען־געזעלשאפטען, הויפטזעכליך דעם אינטערנאציאנאלען האנדעל; די גאטהייט האט אויך אזוי געפיהרט, אז ביי אנדערע פעלקער איז מסחר צוערשט פעררעכענט געווארען אלס שאנדע און זיי האבען דאס א־בערגעלאזען כמעט דורכאויס אין אידישע הענט; זיי האבען אונז אלזא גערודפט מיט זייער גאנצער מאכט און אליין אונז איבערגעגעבען דעם גרעסטען שוץ־מיטעל אין די הענט, ביז מיר זענען געווארען פאר זיי דער וויכטיגסטער עלעמענט אין יעדען לאנד און אויף דיעזען אופן האבען מיר געקענט עקזיסטירען און צוליעב דיעזען פאקט האבען מיר געקענט ווערען איבעראל די שפע־ברענגער אין יעדען לאנד.

מיר מעגען דעריבער זיין זיכער, אז מיט דער אפשאפונג פון געלד, וועט זיך איינפעסטיגען די אידישע גאולה; ריכטיגער געזאגט, דער קאמפף געגען געלד קען זיין א סמן, אז אונזער גאולה איז נאהענט, ווייל געלד איז געקומען אויף דער וועלט, אום צו דערהאלטען דעם אידען אין גלות און אזוי שנעל ווי מיר וועלען צוריק בעקומען אונזער היימלאנד, וועט עס מעהר ניט נויטיג זיין, ווי די חכמי התלמוד האבען אונז מרמז געווען: „אין בן דוד בא לעולם אלא משתכלה פרוטה מן הכים״, משיח וועט ניט קומען ביז דער צייט, ווען דאס געלד וועט אויפהערען עקזיסטירען, ווייל אויב חלילה דאס געלד זאל אפגעשאפט ווערען איידער משיח קומט, וועט עס מיינען דער אונטערגאנג פון'ם אידישען פאלק איבעראל, און מיר זענען זיכער, אז דערצו וועט קיינמאל ניט קומען.

און א פאלק פאר וועמעס אויפהאלטונג דער בעשעפער האט אזא ספעציעלען חסד בעוויזען צו איינפיהרען געלד אויף דער וועלט, (ווייל אלע אנדערע פעלקער האבען ווירקליך געקענט אויסקומען אין גאנצען אהן דעם.) אזא פאלק איז פאזיטיוו אן אויסדערוועהלטער, א גאט־געבענשטער, און איז שטענדיג אונטער א ספעציעלער געטליכער השגחה; אזא פאלק מעג מיט שטאלץ און בערעכטיגונג זיך קרוינען מיט דעם נאמען „אתה־בחרתנו־פאלק”, ווייל ער איז עס אהן יעדען ספק.

דער לעצטער און בעסטער סמן.

מעהר פון אלעם וואס מיר האבען ביז איצט בעהויפטעט, איז דער פאקט פון אונזער גלויבען אין אחדות הבורא, א סמן אויף אונזער אתה־בחרתנו'ניזם. דער אמת איז דאך, אז ס'איז פאראן א גאט אויף דער וועלט און אז די מענשהייט דארף איהם אויף א געוויסען אופן דיענען און אויב איינער וויל דיעזען פאקט מודה זיין, מוז ער גלייך צוגעבען, אז דאס אידישע פאלק האט דעם ריכטיגסטען און אמת'דיגסטען בעגריף וועגען דער גאטהייט, וואס דאס אליין איז מעהר ווי גענוג צו בערעכטיגען אונז טראגען דעם נאמען „גאט'ס אויסדערוועהלטער פאלק”.

די מעהרסטע וועלכע לייקענען אין אונזער יחוס, זענען ענטוועדער די נאטלאזע כופרים, אדער די גאר־אונוויסענדע פעלקער און מענשען, וועלכע בעגרייפען נאך ניט וואס אחדות הבורא מיינט, און ביי וועמען עס איז רעכט, אז א מענש, א חיה אדער אן אנדער בעשאפענע זאך אין דער נאטור איז גאט. קוים אבער זאל עס קלאהר ווערען, אז אחדות הבורא איז ניט קיין פאנטאזיע פון פאנאטיקער, נור דער אמת אין וועלכען אלע דארפען גלויבען, דאן איז דאך א פאקט, אז די אידען זענען אויסדערוועהלטע, ווייל די אנדערע פעלקער האבען דאס ניט געוואלט אנערקענען זאגאר אין דעם צוואנציגסטען יאהר־הונדערט פון זייער זאגענאנטער ציוויליזאציע, בשעת מיר אידען האבען דאס דערקענט גלייך ביי אונזער געבורטה אלס פאלק, ווען די גאנצע מענשהייט האט נאך גערדיענט צו געצען און זיך געבוקט צו א שלאנג, אן אקס, א שאף אדער א קראקאדיל, מיינענדיג, אז דאס איז גאט!

מיר אידען האבען ניט געהאט פון וועמען צו לערנען און ביי וועמען צו אויסגעפינען דיעזען אמת, וועהרענד די אנדערע פעלקער האבען שוין זייט פיער טויזענד יאהר געהאט אונזער בעגריף וועגען דעם און זיי האבען דאס ניט געקענט אדער ניט געוואלט בעגרייפען.

אזוי לאנג ווי עס געפינען זיך מענשען וועלכע לייקענען אין גאנצען אין גאט, אדער וועלכע גלויבען אין דריי־געטעריי און פיעל־געטעריי, איז אונזער אידישער יחוס א זאך וואס קען אפגעלייקענט ווערען, אבער אין דעם מאמענט ווען די גאנצע מענשהייט וועט מודה זיין אין אחדות הבורא, וועט זי מוזען צוגעבען, אז אידען זענען א טויזענד־פאכער אתה־בחרתנו־פאלק, ווייל ניט נור זענען מיר געוועזען די ערשטע צו אנערקענען דעם גרויסען הייליגען אמת און ניט נור האבען מיר דאס אנערקענט פון אונזער ערשטען טאג אלס פאלק מיט טויזענדע יאהר צוריק, נור מיר האבען נאך פאר דעם דאזיגען אמת געבלוטעט און געליטען די שווידערליכסטע יסורים די גאנצע צייט; ווען מיר זאלען בוכשטעבליך קיין שום אנדער מעלה ניט פארמאגען און קיין שום יחוס־בריעף ניט האבען, אויסער דעם פאקט וואס מיר זענען די איינציגע אין דער וועלט צו האבען געבראכט דעם גלויבען אין אחדות הבורא, וואלטען מיר שוין צוליעב דעם אליין געשטאנען מיט טויזענד קעפ העכער פון אלע אנדערע פעלקער, ובפרט נאך, אז מיר האבען אויך די אלע פריהער־אויסגערעכענטע מעלות, ובפרט נאך, אז מיר האבען די געטליכע תורה און אין איהר גופא ווערט אונזער יחוס בעשטעטיגט און אפילו די ניט־אידישע פעלקער עהרען און שעצען די דאזיגע תורה!

ס'איז אבער גאר ניט נויטיג צוווארטען ביז די גאטהייט וועט זיך ענטפלעקען פאר דער גאנצער וועלט און בעשטעטיגען דעם אידישען יחוס, ס'איז גענוג דער פאקט וואס מיר אידען האבען געגעבען דער וועלט, דאס בעסטע און שעהנסטע וואס זי פערמאגט, די תורה, די נביאים, די דענקער און פילאזאפען פון אלע צייטען; די העכסטע אידעאלען און די אלע קעמפער פאר'ן אמת, פאר יושר און גערעכטיגקייט, און אפילו זייער אייגענע רעליגיאן איז צו זיי געקומען פון

אידען: זייער גאָט, זייערע הייליגע, זייער גאָט'ס מאַמע, זייערע אַפּאָסטאָלען, זייערע תפלות, זייערע פּסאַלמען, זייער נגינה אין קירכע, די מערהסטע רעלי־גיעזע צערעמאָניעס, זענען דורכאויס אידיש, גענומען ביים אידישען פאָלק מיט גוטען אָדער מיט בייזען, געבאָרגט אָדער גע'גנב'עט, אָפען אָדער פערשטעלט, און צי דען איז אפילו דאָס אליין ניט גענוג צו געבען אונז דעם טיטול „גאָט'ס אויס־דערוועהלטער פאָלק"?

און צו דעם אַלעמען דארף מען צוגעבען דעם פאַקט, אַז די אידישע תורה האָט אונז פאָראויסגעזאָגט אונזער גאַנצע צוקונפט און אַלעס ווערט אַזוי פּינקט־ליך פערווירקליכט, און טאַקי אין דער זעלבער תורה איז פערזיגעלט אונזער יחוס־בריעף, און די זעלבע תורה ווערט פון דער גאַנצער וועלט געהאַלטען הייליג, אויסער פון די שוטים פריידענקער, וועלכע ווילען דוקא זיין בלינד און מאַכען זיך ניט־וויסענדיג פון די וואונדערבארע נביאות אין דער תורה וועגען אונז אי־דען, די תורה איז דעריבער פשוט א דאָקומענטאַלער בעוויז אויף אונזער יחוס און וואָס נור רשעים אָדער אידיאָטען קענען דאָס אָפּלייקענען.

און ווי באַלד, אַז ס'איז פאַראַן א גאָט אויף דער וועלט, וועלכער האָט פון אַלע פעלקער אויסדערוועהלט איין איינציגען פאָלק פאַר זיך און היט איהם פון אונטערגאַנג און בענוצט איהם אַלס א לעהרער און וועג־ווייזער פאַר אַלע אַנדערע פעלקער, איז דאָך עס זעלבסט־פערשטענדליך, אַז צווישען דער אַלגעמיינער מענש־הייט און דעם אידען, איז פאַראַן א גרויסער אונטערשייד ווי צווישען טאָג און נאַכט, און אַז דער תכלית פון דער מענשהייט איז דער איד, וועהרענד דער תכלית פון דעם אידען, איז די הויכע ענטוויקלונג פון זיין נשמה ביז צו דערגרייכען די העכסטע קאָנצעפּציע וועגען גאָט, ווי אונזערע בעלי קבלה בעהויפּטען עס.

און דאָס איז טאַקי דער סוד פון דער אייביגער אידישער עקזיסטענץ און ווארום מיר לעבען אריבער אַלע וועלט־חורבנות און א סך גרויסע, מעכטיגע פעל־קער; מיר זענען אימער די יעניגע, וועמען די גאָטהייט בעהאַלט אין א תבה, בשעת די אַרומיגע מענשען און פעלקער ברענגען אַליין אויף זיך א מבול, ווייל צו אונז קען די גאָטהייט אימער זאָגען, „כי אותך ראיתי צדיק לפני". (דיך גע־פין איך אַלס דעם בעסטען און גערעכטעסטען.)

און מיר זעהען איצט, אין דעם יאָהר תרפ"ג ווען דיזע שורות ווערען גע־שריבען, אַז די וועלט האַלט אין ברענגען אויף זיך א נייעם מבול, אַז אַזעלכע גרויסע מדינות ווי רוסלאַנד און דייטשלאַנד האַלטען אין חרוב ומוחרב ווערען, אַז די גאַנצע אויטאָריטעט פון געזעץ און מאָראַל איז געבראָכען און צושטערט, אַז גרויסע מעכטיגע פעלקער ציטערען פאַר דעם מאָרגענדיגען טאָג און ווייסען ניט וואָס זיי ערוואַרטעט, בלויז דאָס אידישע פאָלק, אַבוואָהל עס געהט אָפּ מיט בלוט און שווימט אין א ים טרעהרען, האָפט צו איבערלעבען דעם גרויסען חורבן, וועלכען זיינע נביאים האָבען איהם פאָראויסגעזאָגט אַזוי פּינקטליך, ממש ווי זיי וואָלטען דערביי זיין אין אונזער דור און אַלעס אַליין צוזעהען.

לעזט אדרבה דעם פאָלגענדען אויסצוג פון ישעיה, קאַפּיטעל כ"ד, און זאָגט אַליין, אויב אַזא נבואה האָט געקענט געשריבען ווערען מיט דריי טויזענד יאָהר צוריק פון אירגענד וועלכען מענשען, וואָס זאָל ניט זיין א ריכטיגער געטליכער נביא, א זוהן פון דעם אויסערוועהלטען אידישען פאָלק, און וועמעס שרעקליכע נבואה ווערט איצט אַזוי פּינקטליך פערווירקליכט אין רוסלאַנד און אַנדערע מזרח־אייראָפּעאישע לענדער, דראָהענדיג דאָס זעלבע פאַר דער גאַנצער וועלט:

נון, עס קומט א צייט ווען גאָט,
וועט דאָ אויסלעדיגען לאַנד און שטאָדט,
חרוב מאַכען גאָר די וועלט און זי צושטערען,
ס'זאָל א פּוסטקע פון איהר ווערען.
איהר געשטאַלט וועט ער צוקרימען און צודרעהען,
איהרע איינוואָהנער צושפּרייטען און צוזייהען.
און ס'וועט זיין אַן אויסגלייכונג פון אַלע קלאַסען,
פּריסטער ווי די פּראָסטע מאַסען,
אַלע וועלען פיהלען ביטער, שלעכט:

האר ווי קנעכט;
הארינטע ווי דיענסט, דער קויפער ווי פערקויפער,
ארבייטער ווי סוחר,
ארעם פונקט ווי רייך,
דער פראצענטניק ווי דער בארגער, אלע גלייך.
לעדיג, פוסט וועט זיין די גאנצע וועלט,
בלויז אויף רויב און מארד געשטעלט;
לאנד און לייט געמאטערט און געפלאגט,
דען אזוי האט גאט געזאגט:
ס'וועט די וועלט פערוועלקען, קלאגען,
אומגליק וועט זיך איבער איהר צוטראגען;
אומגליקליך די אדעל-לייט, די הויכע קלאסען,
טיעף דעגענערירט די גרויסע ברייטע מאסען,
דען זיי וועלען אויפגעבען די אידעאלע לעהרען,
אויסלאכען געזעצליכקייט, די וועלט צושטערען,
די געזעלשאפטליכע פיהרונגען פון אלטע יאהרען
וועל'ן זיין אפגעשאפט, פערניכטעט און פערלארען,
אייביגע טראדיציעס וועלען זיין פערגעסען,
ס'וועט א קללה דאן ארומכאפען די וועלט און זי צופרעסען,
און דערפון וועט אויסוואקסען די גרעסטע שטראף,
אויף דער מענשהייט קומען וועט א וויסטער סוף,
אויסברענען איהר מעהרהייט ווי א פלאם,
און פערבלייבען וועט א מינדערהייט, ניט מעהרער ווי דער שטאם.

* * *

ס'קלאגט דער וויין, דער וויינשטאק איז פערשניטען,
הארצענס-פרייד האט זיך אויף קרעכץ און זיפץ פערביטען,
אפגעשטעלט האט זיך די פרייד פון פויק, פון דער מוזיק,
אויפגעהערט דאס רוישען פון די לוסטיגע אין גליק
און פערשטומט געווארען איז די זיסע הארף,
קיינער זוכט זי, קיינער דארף.
מיט געזאנג וועט מען ניט טרינקען מעהר קיין וויין,
ס'וועט דער ביער צו זיינע טרינקער שטארק פערביטערט זיין,
יעדע שטאדט צובראכען, פוסט און לעהר,
יעדע הויז פערוואלגערט מיט רואינען — צו צוקומען שווער,
אנשטאט וויין-געזאנג אין גאס — געשריי און לייד,
פינסטער און פערשטערט איעדע פרייד;
גאר די לוסטיגקייט פון לאנד און לייט פערטריבען,
וויסטעניש אין יעדער שטאדט פערבליבען,
טהיר און טהויער רואינירט, צושלאגען,
בלויז פערוויסטונג וועט זיך פון זיי טראגען.
דען אזוי וועט זיין די לאגע דאן געשטעלט
צווישען אלע פעלקער אין דעם צענטער פון דער וועלט,
ווי אן אוילבערט-בוים וואס אפגעשאקעלט איז פון זיינע פרוכט,
קוים אויף איהם אן אוילבערט צו געפינען ווען געזוכט;
ווי דער וויינשטאק נאך דער טרויבענזאמלונג, נאקעט, ריין,
קוים א טרויב צו זעהען הענגען — ארים, קליין,
אט אזוי, אהן מענשען, בלייבען וועט די וועלט,
דא און דארט אן איינצעלנער געצעלט.

* * *

אבער זיי, וואס זענען איבער ימים דארט צושפרייט,
וועלען מיט א שטאלץ א געטליכען דערפיהלען זיך דערפרעהט,
זיי, די אידען, וועלען פון דערוויטענס זינגען,
אויפהויבען א שטימע און די וועלט פערקלינגען.
איהר, פערטריבענע אויף אינזעל-לענדער, ווייט.

עהרט מיט פאקעל־ליכטער אייער גאָט אין יענער צייט,
עהרט ישראל'ס גאָט, זיין גרויסען נאָמען,
לעגט פונאנדער פייערס, ליכט פערשפרייט דאָרט גאַנצע שטראָמען,
אָה! עס הערען זיך שוין די געזאַנגען,
פון עק־וועלט צו מיינע אויערען דערלאַנגען,
און זיי שרייען: „הערליכקייט צו דעם גערעכטען, צו דעם אידען!
ענדליך איז ער פריי, צופריעדען!"

* * *

און איך זאָג, ארויסלאָזענדיג א געשריי,
סוד מיינס, סוד מיינס, ווינד איז מיר און וועה!
א געהיימע זעהונג קען איך זעהען,
ווי דאָס וועט פּאַסירען דאָן, געשעהען.
פעלשער און פעררעטהער וועלען אלעמען פעררעטען,
נור אויך געגען זיי און זייערע פערשמוצטע טהאַטען,
וועלען פון פעררעטהערישע קרייזען,
אנדערע פעררעטהער זיך בעווייזען.
שרעק, א גרוב, א נעץ — דריי גרויזאַמע צושטערער,
קומען אויף דיר, וועלט! ס'איז איינס פון צווייטען שווערער.
און ס'וועט זיין, אז דער וואָס וועט אנטלויפען פון דער שרעק,
וועט אריינפאַלען אין גרוב, ארונטער ביז צום דעק,
און דער יעניגער, וואָס וועט פון גרוב ארויס, זיך פּרעהען,
וועט אין נעץ אריינפאַלען און זיך פערדרעהען,
דען פון הימעל וועט עס רעגענען מיט צרות אלערליי,
און די פונדאַמענטען פון דער וועלט, וועל'ן ציטערען אין וועה,
ס'וועט די ערד צוטרייסעלט ווערען ווי פון שטורעם,
און צובויגען און צודרעהען וועט זיך גאַר איהר פורעם:
זי וועט זיך צוברעקלען אויף פיעל שטיקער,
וואַנקען, וואַקלען זיך ווי איינער וואָס איז שכור,
ווי א גאַרטען־ביידעל שאַקלען זיך פון ווינד,
הין און הער געשטויסען פון די שווערע זינד;
און זי וועט א פאַל טהון, בלייבען ליגען,
קיינמאָל מעהר ניט אויפשטעהן, מעהר זיך שוין ניט וויעגען.
און ס'וועט זיין אין יענעם טאָג, וועט גאָט דערמאַהנען,
צו בעשטראָפונג אלע הערשער פון די טראָהנען,
ער וועט זיי ארונטערוואַרפען און צושטערען,
זיי, צוזאַמען מיט דעם שר אין הימעל, אין די הויכע ספּערען;
הויפענווייז וועט מען די קעניגע אריינזעצען אין תפיסה,
אונטער שלאָס זיי האַלטען ביז דער מיתה,
נור ווייל פיעל וועל'ן זיין די טעג פון שטראָף,
וועט מען נאָך די קעניגע זאַגאַר, פערבענקען זיך צום סוף,
זאָגענדיג מיט שאַנדע און מיט וועה,
אַז אַהן די טיראַנען־קעניגע איז נאָך פיעל ערגער ווי מיט זיי. א
דאַן וועט גאָט אליין צום קעניגען זיך נעהמען
און זיין ליכט אין ציון, וועט די לבנה מיט דער זון פערשעהמען,
עהרע וועט עס ברענגען נור צו זיינע אלטע לייט,
וועלכע האָבען פעסט געגלויבט אין איהם די גאַנצע צייט.

ווען דאָס אידישע פאָלק זאָל נור געוועזען האָבען איין ישעיה און ווען דער דאָזיגער נביא זאָל נור געוועזען אָנשרייבען די איינציגע אויבענגעבראַכטע נבואה, וואָלטען מיר שוין אויך האָבען דעם גרעסטען בעוויז אויף אונזער אתה בחרתנו־ניזם און אויף אונזער אייביגער עקזיסטענץ און גלאָררייכער צוקונפט!

קאפיטעל ב.

דער איד אַלס יונה

קום לך אל נִנוה העיר הגדולה וקרא עליה
כי עלתה רעתם לפני. (יונה א'. ב'.)

> אונזער מיסיע אַלס
> אויסדערוועהלטער פאָלק.

נאָכדעם ווי מיר איבערצייגען זיך אַז דאָס איד־דישע פאָלק איז אַנדערש פון אַלע פעלקער אויף דער וועלט און איז געשאַפען פון אַ העכערען גייסטיגען מאַטעריאַל ווי די איבעריגע מענשהייט, שווימט ארויף די פראַגע, צו וועלכען צוועק איז די אידישע נאַציע בעשאַפען געוואָרען, וועלכע מיסיע האָבען מיר צו ערפילען און ווי אַזוי ערפילען מיר זי?

דער ענטפער דערויף קענען מיר געפינען אין אונזער ספר הספרים, אין דעם הייליגען תנ"ך, נעמליך אין די פיער קליינע קאַפּיטלעך פון יונה הנביא.

אין תנ"ך זענען ניטאָ קיין פוסטע מעשיות, ווייל אפילו די ערצעהלונגען, וועלכע קלינגען ווי לעגענדעס, זענען אויך שטיקער געטליכקייט און זיי ענטהאַל־טען טיעפע סודות פון אייביגען ווערטה און דאָס איז וואָס מיר רופען „סתרי־תורה", מען מוז אָבער קענען אריינדרינגען אין זיי, אום צו דערזעהען און ענט־דעקען זייער אמת'ע בעדייטונג.

די גרויסקייט פון אונזער תנ"ך און פון אונזערע נביאים, ליגט טאַקי אין דעם פאַקט וואָס זיי ענטהאַלטען סתרי תורה, וואָס אין זיי געפינען זיך טיעפע וויכטיגע סודות פון אונזער לעבען און פון דעם גאַנצען וועלט־בעשאַף, און פונקט ווי די גאַנצע נאַטור איז פול מיט סודות, מיט די זאָ־גענאַנטע סתרי הטבע, וואָס וויסענשאַפטס־לייט ענטדעקען זיי ביסלעכווייז דורך גריבלען זיך אין יעדער נאַ־טור־ערשיינונג, אַזוי איז אויך דער געטליכער תנ"ך פול מיט גרויסע וויכטיגע סודות און וואָס מעהר מען גריבעלט זיך אין איהם, אַלץ מעהר געפינט מען אין איהם אויס נייע ענטדעקונגען, נייע אמת'ען און זעהר ניצליכע אמת'ען.

די נאַטור האָט אין זיך אימער געהאַט דעם כח פון עלעקטריק, פון ראַדיום, פון דראַטלאָזער טעלעגראַפיע און פון פליהען אין דער לופטען, אָבער דיזע אַלע כחות זענען געלעגען טיעף פערבאָרגען און בעהאַלטען אין איהר, דאָס זענען גע־ווען די סתרי הטבע, אַזוי צו זאָגען, נור ביסלעכווייז ענטדעקט מען זיי און מען בענוצט זיי פאַר פּראַקטישע צוועקען; מענשען זיצען טאָג־טעגליך און שטודירען יעדעס פּיצעלע אין דער נאַטור און דעריבער מאַכט מען כסדר נייע ערפינדונגען. דאָס זעלבע איז אויך מיט אונזער הייליגען תנ"ך און מיט אונזער תורה בכלל; וואָס מעהר מען שטודירט זי, מעהר וויכטיגע ענטדעקונגען געפינט מען אין איהר; די תורה ענטהאַלט אַ מאַסע טיעפע סודות וועגען דער גאַנצער וועלט־בעשאַפונג און וועגען אַלץ און אַלעמען, וואָס געפינט זיך אויף דער וועלט; זי ערקלעהרט די פערגאַנגענהייט, געגענוואַרט און צוקונפט, אַזוי אַז ווען אַ איד זאָל זיך זיין גאַנצען לעבען אָפּגעבען מיט דער תורה און לעבען פּינקטליך לויט איהרע פאָר־שריפטען, קען ער ווערען אַ נביא, אַ הייליגער מענש און ענטדעקען אַזעלכע זאַ־כען פון וועלכע די וויסענשאַפטס־לייט קענען אפילו קיין אהנונג ניט האָבען.

אַן איינפאַכער פּראָסטער מענש קען ניט פערשטעהן די סודות פון דער נאַ־טור און אפילו ווען ער זעהט שוין אַ קונציגע מאַשין ווייסט ער אָפט ניט וואָס דאָס איז און ווי אַזוי דאָס אַרבייט, און פונקט אַזוי, קען אַ פּראָסטער מענש, וועלכער פערשטעהט ניט די סודות פון דער תורה, ניט פערשטעהן דעם סוד פון לעבען, און אפילו ווען ער זעהט שוין געוויסע פּאַסירונגען, פערשטעהט ער ניט זייער צוועק און בעדייטונג.

און פונקט ווי אין דער נאַטור איז יעדער ערשיינונג אַ פאַקט, אַ ריכטיגע טהאַטזאַך, אָבוואָהל עס ענטהאַלט אין זיך אפשר אויך אַ טיעפען סוד, אַזוי איז אויך אין דער תורה ניטאָ קיין לעגענדעס מיט קיין סתם מעשה'לאַך, נור יעדע דערצעהלונג איז קודם אַ וואָהרע פּאַסירונג און צו דערזעלבער צייט ענטהאַלט זי אויך סודות, אייביגע אמת'ען און נבואה אויף דער צוקונפט.

אָט דעריבער איז דער תנ"ך געטליך פונקט ווי די נאַטור; בלויז די גאָט־הייט קען שאַפען אַזעלכע ווערק, וואָס זאָלען זיין אי אמת, אי איינפאַך, אי קאָמ־

פליצירט; די גאָטהייט למשל שאַפט לופט, איז לופט א פאַקט, ניט קיין פאַנטאַ־זיע, עס איז דערצו נאָך איינפאַך און פאַר אַן איינפאַכען געברויך צו אריינאָטהעמען דאָס, צו פיהלען אין דעם וואַרימקייט אָדער קעלט, גוטע געשמאַקע ריחות, אָדער פערדאָרבענעם עפוש, טרוקענקייט אָדער פייכקייט, אָבער צו דער זעלבער צייט האָט עס אויך פערבאָרגענע קאָמפּליצירטע כחות; עס ענטהאַלט אין זיך עלעקטראַציטעט; עס האָט אויך דעם כח צו אַריבערטראָגען קלאַנגען פאַר טויזענדע מייל ווייט און עס האָט די שטאַנדהאַפטיגקייט צו טראָגען אויף זיך פליה־מאַ־שינען, עראָפּלאַנס און אַזוי ווייטער.

ווען א מענש שאַפט אָבער א מאַשין, איז זי אויסגערעכענט צו טהון א גע־וויסע אַרבייט און מעהר קען זי גאַרנישט טהון, איהר קענט אין איהר ניט געפי־נען קיין שום פערבאָרגענע כחות אויסער דעם איינציגען כח, וועלכען דער טעכ־ניקער האָט אין איהר אַריינגעלעגט.

א מענש שאַפט א בוך, איז עס ענטוועדער א פאַסירונג, אָדער א פאַנטאַזיע, אָדער עס ענטהאַלט לעהרע, מוסר־השכל און אַז. וו. אָבער אימער איז עס ניט מעהר ווי איין איינציגער אינהאַלט מיט אַן איין־איינציגען צוועק, אָבער דער געטליכער תנ"ך ענטהאַלט אין זיך פיעלע כחות; די פאַסירונג איז אמת, און עס האָט נאָך אין זיך אויך פאַרבאָרגענע סתרי־תורה, א מוסר השכל און א נבואה אויף אַלע צייטען.

דאָס זעלבע געפינען מיר אין די פיער קאַפּיטלאַך יונה. די פאַסירונג אַן און פיר זיך איז אַהן צווייפעל אמת, אָבער זי ענטהאַלט אויך א נבואה, א מוסר־השכל און א טיעפע בעדייטונג פאַר אונזער געגענוואַרט און צוקונפט; זי גיט אונז איבער אין קורצע פיער קאַפּיטלאַך דעם גאַנצען אינהאַלט און צוועק פון דעם אידישען פאָלק, אונזער מיסיע אויף דער וועלט, ווי מיר ערפילען זי, און ווי אַזוי מיר דאַרפען זי ערפילען.

אין קורצען דערצעהלט זיך דאָרטען דאָס פאָלגענדע:

גאָט האָט געהייסען דעם אידישען נביא יונה צו געהן קיין נינוה, א ווייטע ניט־אידישע שטאָדט, און מחזיר למוטב זיין די דאָרטיגע זינדיגע בעפעלקערונג.

יונה האָט דאָס זעהר ניט געוואָלט טהון; וואָרום זאָל ער, דער איד, פערלאָ־זען זיין היים, זיין רוה און זיינע פריינד און געהן ראַטעווען א פרעמדע מדינה פון אונטערגאַנג? וואָס אַרט עס איהם און וואָס געהט עס איהם אָן, אַז יענע פרעמדע מדינה מיט איהרע זינדיגע גוים וועלען יאָ אונטערגעהן? פאַר די אינ־טערעסען פון אידען וואָלט נאָך זיין בעסער ווען נינוה זאָל אונטערגעהן, ווייל זי פלעגט אינטריגירען געגען ארץ ישראל און פיהרען קריעג געגען דעם אידישען פאָלק און געווען אימער א שונא פון אידען.

דער נביא האָט זיך אַלזאָ אַרויפגעכאַפּט אויף א האַנדעלס־שיף און אַנטלאָ־פען קיין תרשיש, דער דאַמאָלסדיגער האַנדעלס־צענטער פון דער וועלט; דערמיט האָט ער געוואָלט דערשטיקען אין זיך די געטליכע נבואה און אָפּרוקען זיך פון נינוה וואָס ווייטער.

פון גאָט קען מען זיך אָבער ניט בעהאַלטען, האָט זיך אויפגעהויבען א שטורם אויף'ן ים און די שיף האָט געהאַלטען ביים אונטערגעהן. דער קאַפּיטאַן און די פּאַסאַזשירען האָבען גענומען תפלה טהון יעדערער צו זיין גאָט; מען האָט געפּראָוועט א געמיינשאַפטליכע גאָטעס־דיענסט, געקניעט צו די געטשקעס, זיי געקושט און געבעטען רעטונג. נאַטירליך האָט יונה דער איד ניט געקענט אַנ־טהייל־נעהמען אין אַזא גאָטעס־דיענסט און ער האָט זיך באַהאַלטען ערגעץ אין אַ ווינקעלע און כלומרשט געכאַפּט א דרעמעל, מען האָט איהם אָבער בעמערקט, מען האָט איהם אויפגעוועקט, גענומען איהם אויף'ן צימבעל און בעשלאָסען, אַז דער שטורם־ווינד איז געקומען צוליעב איהם, אַז ער איז דער שולדיגער אין גאָט'ס צאָרן און מען האָט איהם אַריינגעוואָרפען אין ים אַריין. דאַמאָלס איז געקומען א גרויסער פיש, וועלכער האָט דעם נביא איינגעשלונגען און איהם אַרויסגע־שפּיים אויף דעם ברעג טאַקי פון דער שטאָדט נינוה, און ער האָט שוין קיין אַנ־דער ברירה ניט געהאַט ווי צו טהון זיין פליכט, ער האָט די שטאָדט גוט אויס־געמוסרט, געזאָגט איהר די געטליכע נבואה און מען האָט זיך דאָרטען דערשראָ־קען, געטהון תשובה און געדעטעט געוואָרען.

ווען מיר טראַכטען זיך אַריין אין דיעזער מערקווירדיגער געשיכטע, דער־

זעהען מיר אין איהר, אז דאס איז א פערשטעלטע אלעגאריע וועגען דעם שיקזאל פון דער גאנצער אידישער אומה פון אלע צייטען און פון אלע לענדער, ווייל יעדע מדינה און יעדע שטאדט איז א נגוה און יעדע אידישע קהלה איז א יונה.

> מיר זענען די יונה'ס פון דער מענשהייט.

די פעלקער פון דער וועלט זענען געווען און מאנכע פון זיי זענען נאך ביז דעם היינטיגען טאג ווילדע בארבארען און משוגע'נע געצענדיענער; מיר זעהען נאך אפילו ביי די איצטיגע ציוויליזירטע פעלקער גענוג ווילדקייטען. קענען מיר זיך פארשטעלען וואס זיי זענען געווען מיט טויזענדע יאהרען צוריק; מיר ווייסען, אז זיי פלעגען דאמאלס עסען אבר מן החי. ס'הייסט אפשניידען א שטיק פלייש פון א לעבעדיגער בהמה און דאס עסען רויהערייד, אדער זיי פלעגען מקריב זיין זייערע אייגענע קינדער צו די עבודה־זרה'עס און בעגעהן טויזענדע אנדערע עהנליכע בארבאריזמען.

מען האט זיי אלזא געדארפט אויסמענשלען, ברענגען זיי נעהענטער צו דעם בעגריף פון געטליכקייט און עס איז אין הימעל בעשלאסען געווארען צו שיקען נאך יעדען לאנד א אידישען יונה; דער רבונו של עולם האט אונז צוזייהט און צושפרייט איבער אלע לענדער און אונז געהייסען זאגען נביאות, צייגען אלע פעלקער ווי מען דארף לעבען אויף דער וועלט און אויסציוויליזירען זיי ביסלעכווייז אויף פערשיעדענע אופנים.

מיר זעהען למשל, אז אין דער גרויסער ווילדער רוסלאנד זענען אריינגעווארפען געווארען גאנצע פינף מיליאן יונה'ס; אין דער קלענערער און פונקט אזוי ווילדער פוילען — צוויי מיליאן יונה'עס; אין דער נאך־קלענערער ווילדער רומעניען — א האלבער מיליאן יונה'עס; אין דער גרויסער אבער מעהר־ציוויליזירטער דייטשלאנד — דריי הונדערט טויזענד יונה'ס; אין דער ציוויליזירטער ענגלאנד — 150 טויזענד יונה'ס; אין דער גרויסער אמעריקע, וועלכע איז געמישט פון אלערליי נאציאנאליטעטען — דריי מיליאן יונה'עס, און אזוי אין יעדען אנדער לאנד לויט איהר גרויס און לויט איהר גראד ציוויליזירטקייט, פונקט אזוי פיעל יונה'ס וויפיעל ס'איז נויטיג צו קענען ווירקען אויף איהר.

זענען מיר מיט'ן גוטען ווילען געפאהרען צו דיעזע אלע פרעמדע מדינות?

די געשיכטע דערצעהלט אונז, אז ניט פאר נחת, נור פאר צרות זענען מיר איבעראל געקומען; נאך א שיפס־ברוך אין איין מדינה, זענען מיר געגען אונזער ווילען געבראכט געווארען צו א צווייטער און מיר האבען געמוזט ערפילען די געטליכע שליחות געצוואונגענערהייד.

עס איז א זעהר־אונאנגענעהמע און ביטערע מיסיע פאר'ן אידישען פאלק צו קנעלען מיט די ניט־אידישע לענדער און פעלקער; קנעלען מיט גוים, איז ווייט ניט קיין לייכטע שטיקעל ארבייט, ווייל אויסער וואס זיי זענען גראבע קעפ און קענען אונז ניט פערשטעהן אזוי שנעל, דערלאנגען זיי אונז נאך די ריכטיגע קלעפ פאר וועלען זאגען זיי א דעה; ניט איין מאל און ניט אין איין לאנד, האבען מיר זיך דעריבער ענטזאגט פון דעם כבוד צו קנעלען מיט די פרעמדע בארבארען און מיר האבען זיך ארויפגעכאפט אויף א שיף וואס געהט קיין תרשיש; מיר פלעגען זיך כאפען צום האנדעל־וואנדעל און געוואלט אויסדרעהען זיך פון אונזער מיסיע, אבער דאס האט געמיינט צו אנטלויפען פון גאט, פלעגט ער אויף אונז אנשיקען א שטורם; עס זענען געקומען אויף אונז אינקוויזיציעס, פאגראמען, רדיפות, שחיטות און אלערליי צרות, מען האט אונז געווארפען אין ים, פיש האבען אונז איינגעשלונגען, אבער זיי האבען אונז צוריק געמוזט ארויסשפייען און מיר זענען סוף כל סוף געווארען נביאים און מלמדים געצוואונגענערהייד; מיר האבען מיט די ווילדע נגוה־בארבארען געקנעלט און מיט דער צייט האבען מיר זיי דאך געמאכט פאר שטיקלאך „מענשען".

אזוי איז געווען כמעט אין יעדען לאנד און מיר זעהען דאס אויך איצט אין די היגע אמעריקאנער לענדער. עס זענען אהער פערווארפען געווארען ביז דריי מיליאן אידען, כן ירבו, און דער צוועק איז זיכער דער אלטער יונה־צוועק; מיר דארפען דא פערשפרייטען די געטליכקייט, די מאראל און די הויכע לעהרע פון אונזער תורה; מיר האבען דא געזאלט בארטזעצען צו לעבען אלס עכטע אידען. הייליג היטען די בארשריפטען פון אונזער אמונה, וואלטען די ניט־אידישע שכנים

אונזערע זיך צוקוקען צו אונזער לעבען און פיעלעס לערנען פון אונז: עס וואלט אונז אפשר אנקומען אביסעל שווערליך אזא לעבען ; ס'איז טאקי ניט לייכט צו זיין א איד, צו היטען שבת און צו לעבען עהרליך אין די היגע מדינות, אבער מיר מוזען דאס טהון, ווייל דאס איז דער גאנצער צוועק פון אונזער אהער קומען.

לײדער האבען מיר זיך דא ווידער ארויפגעכאפט אויף די אניות תרשיש; מיר זענען אנטלאפען פון אונזער געטליכער מיסיע און זיך געכאפט צו'ם האנדעל ; מיר פאהרען אויף דער היגער האנדעלס־שיף צוגלייך מיט אלעמען: די היגע אידען האבען זיך א נעהם געטהון צו ביזנעס, צו געלד־מאכעריי, צו פאליטיק און צו אויסבעסערען די עקאנאמישע סיסטעם, ווי מאנכע פון אונז ווילען עס: אונזער ערשטער ארויספאהר איז גראדע געווען ניט קיין שלעכטער, אידען זענען דא געווארען אלרייטניקעס, האלבע און גאנצע מיליאנערען: מאנכע זענען געווארען פיהרער ביי די ארבייטער מאסען, אבער די פראגע איז, ווי לאנג וועט אונזער רייזע קיין תרשיש דויערען ? עס וועט זיכער קומען א שטורם־ווינד, די פינאנץ־וועלט, די אינדוסטריע און די גאנצע האנדעלס־שיף וועלען זיך נעהמען ברעכען און ביי דעם ערשטען געשריי אין טומעל וועט מען זיך א נעהם־טהון צו'ם אידען. מיר האבען שוין זאגאר געהאט די ערשטע ערפאהרונג בנוגע דיעזען אנקומענדען שטורם ; מיר האבען שוין געזעהען ווי באלד נאך דער קריעג, אזוי שנעל ווי די שפע האט זיך אויסגעלאזען און עס איז געקומען א שטיקעל קריזיס, האבען געוויסע אמעריקאנער גענומען טייטלען מיט די פינגער אויף אונז אלס אויף די שולדיגע ; שרייעט דען ניט א געוויסער אמעריקאנער המן, אז די אידישע באנקירען האבען געמאכט א וועלט־פערשווערונג און אז די אידישע ארבייטער זענען באלשעוויקעס ? און דאס איז דאך ערשט אן אנפאנג, קען מען דעריבער זיכער זיין, אז טאמער וועט די אמעריקאנער האנדעלס שיף חלילה אריינווארפען אימעצען אין ים אריין, וועט דער קרבן זיכער זיין ניט קיין אנדערער ווי אונזער ר' יונה !...

פערניכטען אונז קען מען טאקי ניט ; אפילו די יעניגע אידען ועמען די סביבה האט שוין איינגעשלונגען און אסימילירט, וועלען סוף כל סוף אויך ארויסגעשפיגען ווערען: ווען יונה ליגט שוין ביי דעם פיש אין בויך און עס ווערט איהם דארטען פינסטער און ביטער, פאנגט ער אן תפלה טהון צו גאט ווי דער פסוק דערצעהלט אונז : ,,ויתפלל יונה אל ד' אלקיו ממעי הדגה''; ווען עס קומען חלילה צרות אויף אזעלכע אידען, ווערען זיי צוריק אידען און פאנגען ווידער אן צו דאווענען און צו לערנען ; נאך דער שפאנישער אינקוויזיציע, זענען אין אייראפע אויסגעוואקסען די גרעסטע ישיבות און די גרעסטע תורה־צענטערס, בשעת ביז דער אינקוויזיציע האט א ין שפאניען געהערשט אזא הפקר־גייסט און עס הארצות צווישען די אידען. ווי דאס איז איצט דער פאל אין אמעריקע ; עס איז אויך זיכער, אז נאך דעם איצטיגען חורבן אין אייראפע אויב עס איז נאך אפילו ניט בעשערט, אז משיח זאל קומען, וועט דארטען יעדענפאלס פארקומען א גרויסע אויפלעבונג פון דעם אידישען גייסט און גלויבען און די אידישע תורה וועט ווידער געפינען איהר תקון צווישען די דארטיגע אידען, אבער צו וואס דארפען מיר די צרות לכתחלה ? ווארום אנטלויפען פון גאט'ס ווילען און דארפען דורכמאכען א ש פס־ברוד יעדען מאל ?

אונזערע פערפאלגער האבען רעכט.

אם פערדריסליכסטען דאריי איז דער פאקט, וואס דער תנ''ך אליין גיט גערעכט די שיפס־לייטע פאר אריינווארפען יונה'ן אין ים : עס איז לײדער ווירקליך אמת, דאס דער שטורם קומט צוליעב יונה'ן, ווייל ער וויל ניט ערפילען די געטליכע שליחות און בעהאלט זיך אויף דער האנדעלס־שיף ; עס הייסט ניט, אז דער איד ברענגט די וועלט־שטורעמס, ווי די אנטיסעמיטען טענה'ען דאס אימער, נור דער שטורם קומט דאך צוליעב דעם אידען, ווייל ווען ער זאל ניט אנטלויפען פון גאט און פון זיין מיסיע, וואלט דער שטורם ניט קומען.

איז א א געוויסען זין לײדען טאקי די פעלקער צוליעב אונז, פונקט ווי מיר לײדען צוליעב זיי ; ווען זיי זאלען זיין פיינע מענשען, וואלטען מיר פערשפארט צו דארפען ווערען זייערע לעהרער און וועג־ווייזער, אבער נאכדעם ווי מיר זענען געצוואונגען דאס צו טהון און ווילען ניט, קומען די שטורעמס און די פרעמדע

פעלקער ווערען אויך אויף צרות און אזוי ליידען מיר צוערשט צוליעב זיי און זיי ליידען שפעטער צוליעב אונז.

די געשיכטע מיט דעם נביא יונה, איז דעריבער אויך דער סימבאל פון אונזער גאנצען פאלק און פון אונזער ראליע צווישען די פעלקער; מען האט אונז אויסדערוועהלט צוליעב געוויסע אורזאכען צו ווערען די וועגווייזער פון דער גאנצער מענשהייט; מען האט אונז געגעבען א הימלישע תורה און בעהאלטען אונז א געוויסע צייט אין ארץ ישראל, וואו מיר האבען די תורה אויסגעלערנט און זי איינגעזויגען אין אונזער בלוט און דאן האט מען אונז ארויסגעשיקט צו געהן שטראפען און לערנען די זינדיגע וועלט. דער חשבון איז געווען, אז מיר וועלען היטען די תורה איבעראל וואו מיר קומען און מיר וועלען ליידען צוליעב איהר, וועט זיך דערווייל די וועלט אויך פעראינטערעסירען מיט דער דאזיגער תורה און ביסלאכווייז בעקעהרט ווערען צו תשובה און ציוויליזאציע.

און ווייל די השגחה העליונה האט געוואוסט, אז מיר וועלען זיך אביסעל אונטערפוילען צו ערפילען אונזער מיסיע, האט זי אזוי איינגעארדענט, אז די זעלבע תלמידים אונזערע זאלען אונז וועקען צו אונזער פליכט און פון צייט צו צייט דערטרינקען אונז אין ימים פון בלוט און טרעהרען; די פערפאלגונגען דערמאהנען אונז אימער וואו מיר האלטען אין דער וועלט און דערלאזען אונז ניט צו אנטלויפען פון גאט, ווייל עד היום איז די ערשטע פראגע וואס די ניט-אידישע וועלט פרעגט אונז, „מה לך נרדם ? קום קרא אל אלקיך!'' שטעה אויף דו פעפער און טהו תפלה צו דיין גאט! די אורזאכע פון דער ערשטער שנאה צו אונז אין יעדען לאנד איז דאס וואס אידען פערבויגען זייער אידישקייט; די קלענסטע אידישע עולה איז דער וועלט גרויס אין די אויגען; א גאטלאזען באנקיר אדער פריידענקערישען סאציאליסט, האסט מען טויזענד מאל מעהר ווי אן ארטהאדאקסישען אידען, און עס איז א פאקט, אז די אמת-פרומע אידען און די בעלי-מדות ווערען זאגאר רעספעקטירט פון אלע שונאי ישראל.

עס איז אימער די זעלבע געשיכטע פון „ויעשו בני ישראל את הרע בעיני ד' וימכרם ביד פלשתים''; אידען פערגעסען זיך אפט און געהען ארונטער פון וועג, שיקט מען אויף אונז אן אלערליי אונטערדריקער און פערפאלגער, ביז מיר נעהמען שרייען צו גאט און ער שיקט אונז ארונטער א שטיקעל ישועה. אזוי איז געווען אמאל אין ארץ ישראל און אזוי פאסירט עס כמעט אין יעדען לאנד וואו מיר פראווען גלות: אונזערע פערפאלגער, וועלכע זענען אגב די ערגסטע פון יעדען לאנד, זענען טאקי אומגערעכט אין זייער פערפאלגען אונז, זיי מאכען אויף אונז בלבולים, דערצעהלען וועגען אונז שקרים און זיי זענען די נידעריגסטע פערברעכער אין בעצוג צו אונז, אבער זיי זענען די חיות רעות, וועלכע דער הימעל שיקט אויף אונז אן צוליעב א מ ת ' ע זינד וואס מיר בעגעהען; ווען מען פאגראמירט אונז צוליעב א בלוט-בלבול, אדער צוליעב אנדערע בלבולים, זענען טאקי די פאגראמשציקעס אויסען ניט מעהר ווי רויב און מארד, אבער אונז קומט אפשר די שטראף פאר חלול-שבת, פאר שנאת חנם צווישען זיך, פאר גניבה און גזילה איין איד ביים צווייטען, אדער פאר דער זינד פון בטול-תורה און אז. וו.

די געשיכטע מיט יונה הנביא, איז דעריבער א קלאהרער סימבאל פון אונזער אידישען שיקזאל; אזוי לאנג ווי מיר זענען ארויסגעשיקט געווארען פון אונזער לאנד, מוזען מיר געהן שטראפען און לערנען די זינדיגע נכוה-וועלט און מיר טאהרען זיך ניט בעהאלטען און איינשלאפען אין א ווינקעלע פון דער האנדעלסשיף: מען זוכט אונז אויס, מען וועקט אונז אויף און מען ווארפט אונז אין ים אריין: אויב מיר ווילען ניט געהן נאך נכוה מיט אונזער גוטע ווילען, ברענגט מען אונז אהין אין דעם בויך פון א פיש; אויב מיר ווילען ניט זיין קיין טרייע אידען מיט גוטען, שיקט מען אויף אונז אן ביטערע צרות און מיר ווערען דאס מיט בייזען.

כל זמן דער איד איז אין גלות און פלאגט זיך, איז דאס א סמן, אז נכוה האט נאך ניט געטהון קיין תשובה, און מיר מוזען דעריבער אנגעהן מיט אונזער געטליכער מיסיע און זיין א ביישפיעל פאר אלע זינדיגע; מיר מוזען פ הרען א אידישען לעבען, היטען שבת, אנהאלטען ישיבות, לערנען די קינדער צו זיין אידען און אליין אויך טהון דאס זעלבע, וועלען אונזערע קריסטלכע שכנים האבען פ ע־

לעם צו לערנען פון אונז. א קליינעם ביישפיעל קענען מיר זעהען פון דעם טאג יום כפור; אין דיעזען טאג, ווען כמעט אלע אידען פאסטען און פילען־אן די שוהלען איבעראל, שרייבט דאן די קריסטליכע פרעסע וועגען דעם מיט דעם גרעסטען רעספעקט און זי דערצעהלט איהרע מיליאנען לעזער וועגען דער היילינגקייט פון דיעזען טאג ביי אידען און ווי מיר פאסטען און בעטען פערגעבונג אויף אונזערע זינד; דערמיט ווערט פערשפרייט גאט'ס נאמען און זיין געבאט אויף דער וועלט: די קריסטליכע שכנים לערנען דאן פון אונז עטוואס, זיי געפינען אויס אונזער בעגריף וועגען תשובה און חרטה אויף בעגאנגענע זינד, זיי פאנגען־אן אריינצוטראכטען אין דעם און זיי פערגלייכען עס מיט זייער אייגענעם בעגריף וועגען תשובה ווי זיי זענען דאס יוצא מיט ודוי פאר'ן גלח און מיט קריגען זיין פערגעבונג. וואס דאס איז באמת לעבערליך און פיעלע פון זיי זעהען דאן איין, אז ס'איז פיעל לאגישער צו תשובה טהון דורך פאסטען און אמת'ער חרטה, אזוי ווי אידען טהוען דאס: דערפון ווערען טאקי פיעלע קריסטען אליין אויך בעסערע מענשען און מיר אידען ערפילען אין יענעם טאג אונזער געטליכע מיסיע אויף'ן שעהנסטען אופן, אבער איין טאג אין יאהר איז ניט גענוג. מיר דארפען יעדען טאג אין יאהר לעבען אזא לעבען, וואס זאל קענען זיין א ביישפיעל פאר אנדערע, וואס זאל ארויסרופען רעספעקט צו אונזער גאט און צו אונזער תורה; ווען די קריסטען זאלען ניט קענען אנצייגען אויף אידישע פערברעכענס און אידישע פערברעכער; ווען זיי זאלען ניט קענען געפינען ביי אונז קיין גאטלאזיגקייט און חלול השם, וואלטען זיי שוין אפשר לאנג צוריק געווארען אליין אויך בעסערע און פיינערע מענשען. אבער אז יונה טהוט ניט זיין פליכט, קען ננוה ניט חרטה האבען אויף איהרע זינד און יונה איז דער שולדיגער איהם קומט די שטראף אין ים אריינגעווארפען צו ווערען!...

דער געטליכער סוד וועגן דעם.

אפט פערדריסט אונז זעהר שטארק ווארום אויף אונז אידען איז ארויסגעפאלען דער גורל צו לערנען די וועלט; ווארום פיעלע פעלקער זויגען אריין אונזערע גייסטיגע אוצרות און ווערען געראטעוועט פון אונטערגאנג; מיר זאגען דאן ווי יונה הנביא, „טוב מותי מחיי!" בעסער שטארבען. בעסער אויפהערען זיין וועלט־נביאים און אסימילירען זיך, ווייל צו וואס זאלען מיר זיין די לעהרער פון אנדערע. די פרימערע פון דער גאנצער וועלט און ליידען צרות, ווען די זינדיגע פעלקער זענען ביי גאט מעהר מיוחסים ווי מיר? ווען ער איז זיי אלעם מוחל ביי זייער ערשטער קליינער תשובה?

אפט ווינשען מיר אונזערע שונאים און פערפאלגער אונטערגאנג און עס טהוט אונז באנג, וואס גראדע צוליעב אונזער פעהיגקייט און טרייהייט וואקסען זיי אויף און בליהען, ווערהרענד דער שכר וואס מיר בעקומען דערפאר, איז קלעפ, פערפאלגונג און פיין, מיר פערשטעהען ניט וואו איז דא דער געטליכער יושר און זיין גערעכטיגקייט, אבער מיר געפינען שנעל אויס דעם תירוץ דערויף, ווען מיר אליין בעהאלטען זיך ערגעץ אין שאטען פון א צייטוויילינגען פרעמדען לאנד, ווען מיר שטעלען זיך אונטער אימעצענס שוץ און פערלירען דאס באלד; עס טהוט אונז דאן באנג אויף דעם פערלוסט פון אונזער שוץ און שטיצע וואס מיר האבען זיי אזוי פלוצלונג פערלארען און פערבליבען אויסגעזעצט צו די ברענענדע שטראהלען פון דעם גלות־בראנד און ערשט האמאלס קלינגט אונז אפ אין די אויערען דער געטליכער ענטפער צו יונה'ן, אין וועלכען ער זאגט צו איהם: „אויב דיך פערדריסט דער פערלוסט פון א צופעליגען שוץ־פלאץ, טא ווי אזוי זאל מיך ניט פערדריסען דער אונטערגאנג פון הונדערטע טויזענדע מענשען, און פון קינדער און פיה, וועלכע האבען אין גאנצען ניט געזינדיגט?"

עס איז דער געטליכער סוד צו אונטערברענגען נור די גענצליך צופוילטע פעלקער, וועלכע וויקען זיך אין זינד, האפנונגסלאז, אבער צו לאזען לעבען און עקזיסטירען די יעניגע פעלקער, וועלכע זענען קליינע בעלי־עבירה; וועלכע בעגעהען ניט קיין צו־גרויסע עולות; ס'איז אויך דער געטליכער סוד צו אויפהאלטען א בעזונדער פאלק מיט ספעציעלע פעהיגקייטען און אייגענשאפטען כאר ווע־

קען די בעסערע פעלקער צו תשובה און צו א העכערען גייסטיגען לעבען, און דער ספעציעלער פאלק זענען מיר אידען, אבער ווארום דאס איז אזוי און וועלכען שכר מיר בעקומען פאר אונזער טרחה און יסורים, קענען פערשטעהן בלויז ווענינע, בלויז די יעניגע, וועלכע האבען טיעף בעגריפען דאס יודענטהום און פיהרען אן עכט־אידישען לעבען.

די וועלט בכלל מאטערט זיך צו פערשטעהן דעם אידען און זי קען אונז נאך זעהר ווענינ ; עס זענען אויך פאראן א סך אידען, וועלכע פערשטעהען ניט דעם גאנצען פלאנטער מיט דער אידישער נאציאן: זיי ווייסען ניט פאר וואס מיר לייד־דען, צו וואס דארפען מיר דאס, ווארום ווערען מיר ניט אויס אידען און צי זענען מיר טאקי ערגער פון אלע פעלקער, אדער בעסער פון זיי; מיר זענען א רעטעניש פאר זיך און פאר אנדערע, אבער דער אמת איז, דאס מיר זענען אן אויסדערוועהלט פאלק פאר א געטליכער שליחות: א נביא־פאלק פאר אלע פעלקער און מיר פיהרען אן אייביגען קאמף געגען זיך אליין, געגען גאט און געגען דער וועלט, אבער איבעראל וואו מיר געפינען זיך און ווי אזוי מיר זאלען זיך ניט אויפפיהרען, ברענגען מיר נייעס, רודערען אויף די סביבה און ערפילען אונזער פליכט וועלענדיג אדער ניט.

ווען מיר אנטלויפען פון אונזער שליחות, ברענגען מיר א שטורם אויף דער סביבה, און מיר מאכען בעקאנט די געטליכע וואונדער דורכדעם גופא וואס מען ווארפט אונז אין ים אריין ; אלע ריידען דאן וועגען דעם אידען און מען נעהמט זיך אריינטראכטען אין זיין שיקזאל, אין זיין תורה, אין זיין רעליגיאן און דערוויל ווערט בעקאנט דער געטליכער נאמען און די געטליכע תורה.

ווען מיר קומען קיין נינוה און נעהמען מוסר'ען דעם עולם ; ווען מיר פאנגען אן צו לעבען אלס ביישפיעל פאר אנדערע און אנדערש ווי אלע אנדערע, ווערט דערמיט נאך מעהר מפורסם דער געטליכער נאמען און די געטליכע תורה: סיי ווען דער פיש שלינגט אונז איין און סיי ווען ער שפייעט אונז אויס ; סיי פריהער, סיי דערנאך, איז אימער די וועלט פול מיט אונז ; מיר וועקען צו זיך דעם אינטערעס און די אויפמערקזאמקייט פון דער גאנצער מענשהייט און יעדען מאל לאזט דאס איבער א געוויסען שטעמפעל און ווירקונג אויף איהר, אזוי אז ביי היינטיגען טאג, איז שוין די ציוויליזירטע מענשהייט היבש נאהענט צו דעם אמת, גאר ניט ווייט פון דעם בעגריף וועגען אחדות הבורא און וועגען רייגער מאראל, צוויי זאכען וועלכע זענען איהר גענצליך פרעמד געווען אפילו מיט יאהר־הונדערטע צוריק, שוין ניט ריידענדיג וועגען יאהר־טויזענדע צוריק.

דאס איז דער סוד פון אונזער עקזיסטענץ דא אויף ד ע ר וועלט: מיר זענען דער יונה פון דער מענשהייט ; מיר מוזען בעקעהרען די וועלט צו תשובה און מעשים טובים און מיר טהוען דאס טאקי אלע מאל ביודעים ובלא יודעים: אמאל אפען און שטאלץ און אמאל געצוואונגענערהייד; אמאל דורכדעם וואס די וועלט הערט אונזערע קולות דורך די פענסטער פון די בתי־מדרשים בשעת מיר לערנען אדער דאווגען, און אמאל דורך דעם וואס מיר שרייען בשעת מען ווארפט אונז אין ים אריין; בשעת מען שיט פעך און שוועבעל אויף אונזערע פריידענקער און סאציאליסטען, אויף אונזערע באנקירען, אדער באלשעוויקעס, און בשעת מען מאכט אויף אונז אלעמען שחיטות און פאגראמען.

אנטלויפען קענען מיר ניט, ליגען ערגעץ רוהיג און דרעמלען לאזט מען אונז ניט, ווייל עס ווערט באלד א שטורם און מען זוכט אונז אויס און מען נעהמט זיך צו אונזערע ביינער.

און כל זמן די וועלט וועט האבען זינדיגע נינוה'עס, וועלען מיר אידען מוזען רופען, שרייען און וועקען זיי צו תשובה סיי מיר ווילען דאס טהון, סיי ניט, ווייל באמת האבען מיר דאס א סך מאל ניט געוואלט און עס האט אונז גארנישט געהאלפען, מיר האבען געמוזט ערפילען אונזער פליכט מיט בייזען, ווען מיר האבען דאס ניט געוואלט טהון מיט גוטען !

„קום לך אל נינוה העיר הגדולה וקרא עליה, כי עלתה רעתם לפני!"

קאפיטעל ג'.

אונזערע כהנים און אונזערע קרבנות

ישראל אעפ"י שחטא, ישראל הוא.
(סנהדרין מד. א.)

> **אונזער שיקזאל איז אין אונזערע אייגענע הענט.**

ווען דאס אידישע פאלק האט אנגענומען די געטליכע תורה און אנערקענט דעם אמת וועגן דער גאטהייט, האט מען אונז געגעבען די בחירה צו אויסקלייבען לעבען אדער טוידט, אייביגען גליק אדער אומגליק; מען האט אונז אנגעזאגט און געווארענט פיעלע מאל, אין פערשיעדענע פלעצער פון דער תורה, אז מיר קענען פערבלייבען אין אונזער לאנד בכבוד, אין רייכטהום און אין גליק, **אויב מיר וועלען** אפהיטען די געטליכע תורה און ניט ארונטער פון דרך הישר, נור טאמער וועלען מיר ניט פאלגען און נעהמען די פרעמדע געטער, אזוי ווי די ארומיגע פעלקער, וועלען מיר פערלירען אונזער זעלבסט־שטענדיגקייט, פערטריבען ווערען פון לאנד און אויסשטעהן די גרעסטע צרות אלס גלות־מענשען אין אלע עקען וועלט.

דער סוף איז געווען, אז מיר זענען טאקי ארונטער פון וועג און דאס אליין איז געווארען די ערשטע אורזאכע פון אונזער אומגליק, דאס האט געבראכט א בירגערקריעג אין לאנד און שפעטער אויך דעם חורבן און דעם גלות.

דאס זעלבע וויעדערהאלט זיך מיט אונז אין אלע גלות־לענדער; אויך אין דער פרעמד האבען מיר די ברירה צו אויסקלייבען צווישען לעבען און טוידט, צווישען גוטעס און שלעכטעס; אויך אין גלות קענען מיר זיך רעטען פון א סך אומגליקען דורך פערבלייבען טרייע אידען, אדער ברענגען אויף זיך חורבן און צרות דורך ארונטערקריכען פון גלייכען וועג.

מיר זענען בעשטימט געווארען פון דער השגחה צו זיין כהנים, צו ווערען א פריסטער־פאלק פאר דער גאנצער וועלט, אדער צו ווערען אליין די קרבנות; מיר האבען געקענט פערבלייבען א פריסטער־פאלק און מאכען פון אונזער לאנד א טעמפעל פאר דער גאנצער מענשהייט, אבער מיר האבען דאס פערזינדיגט און געווארען א קרבן־פאלק און פערוואנדעלט אונזער לאנד אין א קרבן־לאנד.

דאס זעלבע איז מיט אונז אין די גלות־לענדער. אפילו דא אין דער פרעמד. קענען מיר זיין כהנים אדער קרבנות און מיר זענען פריי צו אויסקלייבען איינס פון דיביידע.

זייענדיג בעשטימט צו לערנען און צו דערהויבען די מענשהייט צו א העכערער מדרגה, וואלטען מיר דאס קענען טהון אמבעסטען דורך פיהרען א שטרענגאידישען לעבען, ריכטיג על פי התורה והמצוה; ווע מיר זאלען זיך היטען פון אלע זינד, האלטען הייליג דעם שבת, אפהיטען שטרענגע כשרות, טהרת המשפחה און זיין בעלי מדות: ניט ארומרייסען זיך, ניט פעראורזאכען קיין חלול השם, ניט מסור'ן איינער דעם צווייטען, ניט זאגען קיין ליגען, היטען זיך פון גנבה און גזילה און אפילו פון גזל־עכום, וואלטען מיר במילא ווערען דערמיט א ביישפיעל פאר אלעמען און מיר וואלטען דערמיט בעליעבט געמאכט די אידישע תורה אויף דער גאנצער וועלט; מיר וואלטען דאמאלס פערשנעלערט דעם אנקומען פון דער גאולה און עס וואלט אויף אונז מקוים געווארען דער „זכו אחישנה"; יעדענפאלס וואלטען מיר שטארק רעספעקטירט ווערען צווישען אונזערע ניט־אידישע שכנים, און מיר וואלטען זיכער שפיעלען די ראליע אלס פריסטער אין גלות, אלס לעהרער פאר אלעמען.

ליידער האט זיך דאס אידישע פאלק בכלל אזוי ניט אויפגעפיהרט אין גלות: עס זענען בלויז געווען יחידים אין יעדען דור, וועלכע זענען געווען צדיקים תמימים און זיי זענען טאקי פערדעכענט געווען אלס פריסטער ביי אידען און ביי גוים: זיי האבען צופיעל גלות ניט געליטען און אפט געהאט דעם גרעסטען כבוד זאגאר ביי דער ניט־אידישער בעפעלקערונג; די אידישע מאסען אבער, האבען אימער פערבויגען א היבשע ביסעל פון זייער אידישקייט און געלעבט א לעבען פון

זינד : מחלוקת און גאוה, כבוד־זוכעניש און נקמה, שנאת חנם און קנאה, האבען אין אלע צייטען געהערשט אויף דער אידישער גאס אין א גרויסער מאָאָס און מיר האָבען זיך דערמיט פערהאסט געמאכט ביי די אומות העולם און געגעבען דעם שטן א שליטה איבער אונז ; מיר זענען אלזא געוואָרען אָפּט די קרבנות אנשטאט צו זיין די כהנים.

צוליעב כבוד און פוסטער גאוה, האָבען אידען איבעראל געזוכט א לוקסוס־לעבען: מען פלעגט וואָהנען אין פּאַלאצען און קליידען די פרויען אין זייד און אין סאמעט, אויפרייצענדיג דערמיט די מאסען פון די ניט־אידישע שכנים און ברענגענדיג צו פּאָגראָמען און גירושים, ווי דאָס איז בעוואוסט צו יעדען איינעם, וועלכער איז בעקאנט מיט דער געשיכטע פון אידען אין׳ם מיטעל־אלטער און ביז היינטיגען טאָג.

דער געיעג נאָך די תענוגי העולם הזה, האָט שוין במילא געפיהרט א סך אידען צו עבירות בין אדם לחבירו, צו מסירות, צו גנבה, צו גזילה און צו אלערליי מעשים־תעתועים, וועלכע האָבען פעראורזאכט א חילול השם, און ווי באלד מיר האָבען שוין ניט געקענט ווערען קיין ביישפּיעל פאר אנדערע מיט אונזער פרומקייט און גוטסקייט, זענען מיר געוואָרען אלס ביישפּיעל פאר אלעמען, מיט אונזערע צרות און אומגליקען.

און ביז היינטיגען טאָג עקזיסטירט דער זעלבער צושטאנד איבעראל און מיט יעדען אידישען יחיד; מיר אלע מוזען לערנען די וועלט און דערנעהענטערען זי צו די העכערע אידעאלען פון אונזער תורה און יעדער איד בעזונדער ערפילט די דאָזיגע פליכט לויט זיין אייגענעם ווערטה פאר׳ן יודענטהום.

אונזערע פרומע לייט, וועלכע זענען אידיש אין זייער אויפפיהרונג און אין זייער אויסזעהען, ערפילען זיי דערמיט דעם חלק פון זייער פליכט אלס כהנים : דאָס אָרטהאָדאָקסישע יודענטהום דערמאָהנט דער וועלט אונאויפהערליך, אז ס׳איז פאראן א אידיש פאָלק אויף דער וועלט, וועלכער גלויבט אין איין גאָט, האלט שבת, האָט א באזונדער תורה און דאָס אליין ברענגט שוין די אומות העולם צו פעראינטערעסירען זיך מיט אידען און מיט דער אידישער תורה; זיי געפינען אויס אויף אזא אופן, וואָס דאָס מיינט א איד, וואָס דאָס מיינט די אידישע אמונה און דאָס ווירקט אויף זיי און דערנעהענטערט זיי צו דעם צוועק ; זיי ווערען אלץ מעהר און מעהר בעקאנט מיט אונזער תורה, מיט אונזערע נביאים און ווערען בעסערע מענשען.

אויב אָרטהאָדאָקסישע אידען ליידען אויך די יסורים פון גלות, איז דאָס ערשטענס דערפאר, ווייל זיי זענען ניט אין גאנצען ווי עס בעדאַרף צו זיין, ווי מיר ווייסען, אז דאָס איז אזוי דער פאל בעוונותינו הרבים, און צווייטענס ליידען זיי צוליעב די זינד פון די איבעריגע אידען, ווייל כל ישראל ערבים זה בזה, אָבער בכלל ליידעט די אָרטהאָדאָקסי וועניגער ווי אנדערע אידען; מיר ווייסען אז אפילו אין רוסלאנד אמאָל און אין פוילען איצט ליידעט די אָרטהאָדאָקסי וועניגער ווי די פרייע אידישע עלעמענטען און די שנאה צו איהר אין די רעגיערונגס־קרייזען איז זעהר קליין. און זי וואָלט אין גאנצען ניט עקזיסטירען ווען ניט די פריידענקערישע אידען און ווען ניט געוויסע חסרונות ביי דער אָרטהאָדאָקסי גופא, וועלכעם איז טאַקי אויך געגען דער תורה.

דער אמת׳ער גלות פאנגט זיך אָן דאמאָלס, ווען עס בעווייזען זיך אידען האלבע אָדער גאנצע אסימילאטאָרען, ווען מען פאנגט אָן צו קריכען דעם גוי אין דער גרגרת אריין, ווען מען נעהמט מיט איהם קאָנקורירען אין גוטע־גויאישקייט, אזוי צו זאָגען, ווען מען וויל איהם אין אלעם איבערשטייגען און מען הערט אין גאנצען אויף צו זיין א ביישפּיעל פאר איהם אלס איד און אלס פערשפּרייטער פון די אידישע גייסטיגע אוצרות.

די השכלה האָט צוערשט אריינגעבראכט צווישען אידען דעם פריידענקערישען גייסט און באלד נאָכדעם די פּאָגראָמען און דאָס איז אויך, ווי שוין אויבען געזאָגט, די ערפילונג פון אונזער מיסיע; אויב דער גוי קען ניט לערנען פון דעם אידענ׳ס פרומקייט, לערנט ער פון דעם אידענ׳ס צרות, פון די פּאָגראָמען אויף דעם אידען.

אונזער שיקזאל איז אלזא אין אונזערע אייגענע הענט, ביז צו א געוויסען גראד. אויב מיר ווילען זיין כהניב, פריסטער־מענשען, לעבען מיר רוהיג און אויב מיר ווילען די כהונה ניט פיהרען, ווערען מיר די קרבנות!

ווי די פריידענקער צאהלען דעם חוב.

ווי שוין געזאגט זענען מיר אלע קינדער פון דעם אויסדערוועהלטען פאלק און מוזען אלע טהון די געטליכע שליחות, סיי מיר ווילען, סיי ניט און דאס איז די מיינונג פון דעם מאמר התלמוד, „ישראל אף על פי שחטא, ישראל הוא." אפילו א זינדיגער איד איז אויך א איד און ער ערפילט אויך די מיסיע פון דעם אידישען פאלק, נור אויף זיין בעזונדערען שטייגער. „אז מען גיט ניט יעקב'ן גיט מען עשו'ן" זאגט דאס אידישע שפריכווארט און דאס איז אמת און הייליג; די יעניגע צווישען אונז, וועלכע ווילען זיך ניט מקריב זיין פאר אידישקייט, ווערען זיי געצוואונגען זיך צו מקריב זיין פאר אנדערע זאכען; מיר ווייסען אז טויזענדע אידישע יונגע לייט האבען זיך מקריב געווען פאר דער רוסישער רעוואלוציע, געזעסען אין טורמעס, אויסגעריסען געווארען אין סיביר, געשמיסען געווארען, געגאנגען צו דער תליה און זיי האבען זיך אלזא מקריב געווען פאר דער מענשהייט, פאר פרייהייט, פאר אלערליי אידעאלען און אפט זאגאר פאר פאלשע אידעאלען.

„ווער עס ווארפט ארונטער פון זיך דעם עול תורה, ווארפט מען אויף איהם ארויף דעם עול דרך ארץ," זאגען אונז די חכמי התלמוד, און דאס קען מען זעהען קלאהר און דייטליך אין דעם שיקזאל פון דער איצטיגער פרייער יוגענד ביים אידישען פאלק דא אין אמעריקע; מען האט אויפגעגעבען דעם לימוד התורה ביי אונז, מען לערנט ניט מעהר אין די ישיבות, איז וואס האט אונזער יוגענד בעקומען דערפאר? מיט וואס איז זי איצט גליקליכער? זי ליגט אין די שעפער, שקלאפט ביי נעהען הויזען אדער היטעלאך און קעמפט פאר דעם פראלעטאריאט, מיינענדיג אז דאס איז א הויכער אידעאל. כאטש דער אמת איז, אז וועגען דעם דאזיגען אידעאל איז נאך א גרויסע פראגע.

די אידישע תורה און אונזערע נביאים דונערען אויך געגען אונטערדריקען דעם ארבייטער און רעכענען דאס פאר א שרעקליכען פערברעכען, אבער זייער מיטעל צו אפשאפען דעם פערברעכען, איז דורך דערהויבען דעם מענשליכען גייסט און זיין מאראל, ניט דורך פערכאפען די פאליטישע מאכט; די אידישע תורה איז געגען אונטערדריקונג אין אלגעמיין און פון יעדען סארט, וועהרענד דער מאדערנער קלאסען־קאמפף איז פאר בייטען זיך מיט די ראליען, אז אנשטאט דעם וואס די בורזשואזי אונטערדריקט דעם ארבייטער, זאל דער ארבייטער אונטערדריקען די בורזשואזי, איז דאס אבער ערשטענס א פאלשער אידעאל, ס'איז ניט מעהר ווי א פשוט'ער קאמף פאר מאכט און צווייטענס, איז דאס א קאמף אין וועלכען ביידע צדדים מוזען גע'הרג'עט ווערען און וועלכער קען גאר ברענגען א חורבן אנשטאט א ישועה, ווי מיר זעהען איצט ווי דאס האט פאסירט אין רוסלאנד.

אונזער אידישע אויפגאבע וואלט בעדארפט זיין צו פערשפרייטען די תורה, צו לערנען זי און צו פראקטיצירען איהרע געזעצען; ווען די אידישע בעלי־בתים און ארבייטער זאלען אלע זיין בני תורה און אפהיטען די אידישע דינים ריכטיג ווי מען דארף, וואלט ביי אונז צווישען ביידע קלאסען געהערשט אזא שלום און אזא ברידערליכקייט, אז יעדער קלאסען־קאמפף וואלט זיין איבעריג און די אויסערע וועלט וואלט דאן האבען א פארטיגען ביישפיעל פון די בעסטע בעציהונגען צווישען ארבייטער און בעל הבית, אבער אזוי ווי מיר ווילען דאס ניט טהון, מיר ווילען ניט זיין די פריסטער און לעהרער פאר דער מענשהייט אין דיעזען פאל, מוזען מיר אויף אן אנדער אופן העלפען אפשאפען די שקלאפעריי פון די ארבייטער און ווערען די קרבנות פון דעם קאמף...

וויפיעל אידישע יונגע־לייט האבען שוין פערלארען זייער לעבען אין דעם קאמף צווישען קאפיטאל און ארבייט! וויפיעל קרבנות עס האט שוין ביי אונז צוגענומען דער קאמף פאר פרייהייט אין רוסלאנד! וויפיעל אידישע לעבענס עס האט שוין אפגעקאסט די רוסישע רעוואלוציע און ווער ווייסט וויפיעל עס וועט נאך קאסטען!

דאס זענען אלץ אונזערע קרבנ"ת וואס מיר ברענגען אויף דעם מזבח פון צי־

וויליזירען די וועלט דורך בייזען, ווייל מיר ענטזאגען זיך צו לערנען זיי ווי צו
שטייגען העכער מיט'ן גוטען ווילען.

מיר אידען האבען א כלל: „מגלגלין חוב על ידי חייב!'' א שטראף אויף איי־
נעם קומט אימער דורך א שליח וואס איז אליין אויך א שולדיגער ; ווען איינער
ווערט פארמשפט אין הימעל בע'גנב'עט צו ווערען אדער ערמארדעט צו ווערען,
טהוט עס שפעטער א גנב און א מערדער, אבער ניט א פיינער עהרליכער מענש :
דאס זעלבע איז מיט אונזער יוגענד, וועלכע קעמפפט דעם קלאסען־קאמף, אונזערע
אזוי־גענאנטע „רויטע'' מכל המינים.

זיי זיינען נעבאך חייבים, זיי זענען שולדיג אין ארונטערווארפען פון זיך די
תורה און די אלע אידישע פליכטען, קלייבט מען פאר זיי אוים דעם געפעהרליכען
„דזשאב'' צו פיהרען און צו העלפען אין דעם קלאסען־קאמף ; אויב רוסלאנד
למשל דארף חרוב ווערען, סיי אויף אימער און סיי ווי מאנכע בעהויפטען, אום
צו אויפבויען אויף די חורבות א בעסערע רוסלאנד, און אויב די דאזיגע ארבייט
פון חרוב מאכען זי מוז געהאלפען ווערען דורך אידען, קלייבט מען אוים פאר דיזער
ארבייט אזא כופר בעיקר ווי טראצקי און זיינס גלייכען, ווייל דער ווילנער רב
אדער דער „חפץ חיים'', זאלען זיי ביידע מאריך ימים זיין, וועלען די ארבייט
זיכער ניט וועלען טהון ; זיי וועלען ניט וועלען, אז צוליעב זייערע אז אויפטהו,
זאל פערגאסען ווערען אן איינציגער טראפען בלוט, אדער אפילו אן איינציגע
טרעהר, וועהרענד ביי טראצקי'ן, ביי יפה'ן, ביי ליטווינאווען און נאך דארטען
ביי אזעלכע כופרים, זענען ימים טרעהרען און בלוט אויך גארנישט.

דאס אידישע פאלק איז דער זייער־טייג פון דער וועלט. דורך אונז וואקסט
דער טייג און ווערט געראטען און דורך אונז ווערט ער אמאל מכולה : די גאטהייט
בענוצט זיך מיט אידען סיי פאר ברענגען גוטעס און סיי פאר ברענגען שלעכטעס
אויף אלע פעלקער; דורך די טרייע עהרליכע אידען שיקט ער די ברכה און דורך די
אונטרייע, גאטלאזע אידען, שיקט ער אפט די קללה, אזוי אז יעדע מדינה קריגט
אריין אזעלכע אידען ווי זי פערדיענט און יעדער איד ערפילט די געטליכע מיסיע
לויט זיין זכות אדער לויט זיין חוב

ס'איז יעדענפאלס א פאקט וואס קיינער וועט ניט אפלייקענען, אז אונזער
פריידענקערישער עלעמענט לעגט אוועק אונגעהייערע כחות פאר דאס וואס ער
דענקט, אז ס'איז אין די אינטערעסען פון דער מענשהייט, אין די אינטערעסען פון
אנדערע פעלקער, כאטש די מעהרסטע פון דיזער חברה פערבלייבען אליין אידען:
און דאס בעשטעטיגט דאך די טהעאריע, אז מיר זענען וועלט־שמשים, אז מיר אר־
בייטען נור פאר אנדערע פעלקער, נור דער אידישער באנקיר העלפט די רעגירונ־
גען מיט הלואות און דער אידישער רעוואלוציאנער העלפט די ארבייטער־קלאסען
צו בעקעמפפען די בורזשואזי; דער אמת איז, אז די ביידע טהוען דאס אונבע־
וואוסטזיניג: זיי ערפילען זייער מיסיע צו שטופען די פערשיעדענע פעלקער פאר־
ווערטס אדער ריקווערטס, יעדערער לויט זיין זכות אדער חוב: ווער עס שמעקט
נאך מיט אביסעל אידישקייט שטופט די וועלט פארווערטס און ווער עס האט איז
גאנצען פערלארען דעם אידישען ריח, שטופט זי ריקווערטס, ווייל אונזער מיסיע
איז צו שטופען, צו שלעפען, צו לויפען פאראוים; מיט אונז בענוצט זיך די גאט־
הייט, סיי פאר בויען, סיי פאר צושטערען, סיי פאר פרעדיגען שלום און גליק, סיי
פאר זאגען נביאות אויף א שווארצען פינסטערען סוף.

אויך די וואס לייקענען אין אונזער געטליכער מיסיע, צאהלען אלזא דעם חוב
פון דער זעלבער מיסיע און זענען „בראדער שמשים'' ביי די אומות העולם, נור די
פרומע אידען העלפען די רעגירונגען און דער מענשהייט בכלל, וועהרענד די
מעהרסטע פריידענקער העלפען בלויז דער ארבייטער־קלאס, ווייל זיי גלויבען, אז
נור דורכדעם וועט קומען די ישועה אויף דער וועלט.

אויך די פריידענקערישע אידען זענען קינדער פון דעם אתה־בחרתנו־פאלק
געגען זייער וויסען און טראץ זייער לייקענען אין דעם. ווייל בלויז מיט'ן מויל לייק־
קענען זיי אפ זייער יחוס, אבער מיט זייערע טהאטען בעשטעטיגען זיי דאס.
והראיה, זיי ארבייטען זעלטען פאר די אינטערעסען פון זייער אייגענעם פאלק, זיי
זענען זאגאר געגנער צו דעם אידישען נאציאנאליזם און זיי ארבייטען נור פאר

דער וועלט, נור פאר די אנדערע פעלקער, אבער ניט אלס כהנים און לעהרער, נור אלס קרבנות, ברענגענדיג אפט זיך אליין און אנדערע אידען אויף'ן פייער.

די געפאהר פון גאט־לאזיגקייט ביי אונז.

און אצונד ווען מיר ווייסען שוין, אז מיר מוזען סיי ווי סיי ערפילען די געטליכע מיסיע פון העלפען בויען דאס גוטע אויף דער וועלט און צושטערען דאס שלעכטע, און ווען מיר קומען צו'ם בעשלוס, אז דער איד וועלכער וויל דאס ניט טהון דורך תורת משה, וועט ער אריינגעגארט אין זאק און טהוט דאס זעלבע דורך תורת קארל מארקס, ווערט דאך פאר אונז קלאהר, אז ס'איז פיעל בעסער צו זיין כהנים ווי צו זיין קרבנות; ס'איז פיעל בעסער צו זיין זכאים און מזכה זיין די וועלט מיט דער געטליכער הויכער מאראל דורך לערנען זי, איידער צו זיין חייבים חלילה און העלפען דעם אשמדאי אין זיין צושטערונגס־ארבייט.

די צרה איז, וואס מיר אידען ווערען אלע געהאלטען פעראנטווארטליך פאר אונזערע גאטלאזע יחידים און מיר ליידען פאר זייערע זינד. אבוואהל מיר זענען אומשולדיג. די וועלט זאגט ניט, אז עטליכע אידען זענען אין רוסלאנד באלשעוויקעס, נור אז אלע רוסישע אידען זענען דאס, און די רוסען אליין זוכען ניט זיך צו נוקם זיין בלויז אן די אידישע קאמיסארען, נור אן אלע רוסישע אידען, אזוי, אז פאר אונזערע גאטלאזע יחידים ליידען מיר אלע, און דער אמת איז, דאס מיר זענען טאקי יא שולדיג אין אלעם, ס'הייסט, ניט אין די מעשים תעתועים פון די טראצקי'ס, נור אין דעם וואס צווישען אונז האבען געקענט אזעלכע אידישע קינדער אויסוואקסען.

פון וואנען קומען גאר צו אונז אזעלכע אידישע קינדער, וועלכע זוכען עוקר מן השורש צו זיין דאס אידישקייט? פון וואנען קומט צו אונז אזא גרויסע צאהל גאטלאזע צווישען דעם יונגען דור? דאס איז אונזער אייגענע שולד דורך און דורך: מיר האבען זיי אליין געפיהרט דערצו אויף פיעלע וועגען; מיר האבען זיך פשוט מוסר נפש געווען אין מאנכע פעלע צו מאכען גוים פון אונזערע אידישע קינדער!

טויזענדע אידען אין רוסלאנד האבען אליין אוועקגעריסען זייערע קינדער פון למוד התורה און מיט אלערליי קונצען זיי אריינגעשפארט אין די גימנאזיעס: טויזענדע אידען טהוען דאס זעלבע אויך אין דיעזע לענדער: זיי זוכען פאר זייערע קינדער קאריערעס, ווילען זיי אויסבילדען אלס לאיערס, דאקטוירים און דענטיסטען, און עס ארט זיי פיעל מעהר ווען זייערע קינדער ברענגען שלעכטע „מארקס" פון דער גויאישער שולע, איידער דאס וואס זיי דאווענען ניט, לערנען ניט און ווילען די הייליגסטע אידישע מצוות ניט היטען.

פיעלע אנדערע גאנץ־פרומע אידען קוקען גלייכגילטיג וואס אויף דער אידישער גאס ערשיינט א הפקר־פרעסע, וועלכע פערדיגט גיפט פאר דער יוגענד; די פרומע טאטעס און מאמעס לעזען אליין די דאזיגע פרעסע און קוועלען אן פון איהרע „חכמות," לאבען זיך מיט די נבול־פה־ראמאנען און ערלויבען נאטירליך דער גאנצער הויז־געזינד צו לעזען דאס דאזיגע שמוץ, איז שוין עפעס א וואונדער, אז די גאטסלאזיגקייט פערשפרייט זיך אויף דער אידישער גאס און אז שפעטער ווען דאס ברענגט צו שחיטות אויף אידען, ליידען די טאטעס און מאמעס נאך מעהר ווי זייערע גאטלאזע קינדער?

דער חילול־שבת אליין איז שוין גענוג צו ערציהען א פאלשטענדיג־גאטלאזען דור, און אז מען איז א מחלל שבת, ווערט שוין די טהרת המשפחה אויך ניט אפגעהיט און פאר כשרות, זאגט מען מען דאן, זאל דער רב זארגען, היינט אז ביי אזעלכע טאטעס ווערען געבוירען קינדער ממזרים און בני נדה, און קיין אידישע ערציהונג קריגען די אומגליקליכע קינדער אויך ניט, טא ווי אזוי זאלען מיר האבען א אידישע יוגענד? ווי אזוי זאלען די איצטיגע אידישע קינדער ניט זיין גאטלאז? ווי אזוי זאלען זיי ניט קריכען אין אלע פייערען און ניט ברענגען כל הצרות אויף כלל ישראל?

די דאזיגע גאטלאזיגקייט צווישען אונז, האט געבראכט דערצו, אז מיר האבען היינט אידישע שונאי ישראל פון דעם ערגסטען מין; ניט נור מומרים להכעיס, נור אמת'ע המנס, וועלכע זוכען טייפלישע מיטלען צו פערניכטען די גאנצע אי־

דישע נאציאן; מיר האבען א פרעסע, וועלכע שפייעט אויף אלעס וואס איז הייליג ביי אידען, ערשיינט יעדען שבת און יום טוב ווי אנדערוואכען, לאכט זיך אויס עפענטליך פון תורת משה; מאטערט זיך זאגאר צו בעווייזען בק״ן טעמים, אז די תורה איז א שפעטערע געפעלשטע ארבייט פון פערשיעדענע מענשען און איז קיינמאל ניט געגעבען געווארען אויף׳ן בארג סני, אפילו ניט פון משה׳ן און פון גאט אודאי ניט.

וואס קען מען ערווארטען פון א אידישען דור, וועלכער ווערט געבארען פון זינד, וויקט זיך אין כפירה און שפייזט זיך מיט אזא פרעסע? וואס פאר א נחת קענען ערווארטען די טאטעס פון דעם דאזיגען דור אויף ד ע ר וועלט און אויף יענער וועלט? אידען זענען מיר נאך אלץ און אונזער מיסיע אויף דער וועלט מוזען מיר טרייבען ווייטער, וועלען מיר חלילה מוזען אלע ווערען קרבנות, ווייל די כהונה האבען מיר אוועקגעווארפען און ווילען פון איהר ניט וויסען!

„ישראל אעפ״י שחטא ישראל הוא״; פאר גאט און פאר דער וועלט פערבלייבען מיר אידען אפילו ווען מיר זענען די תורה ניט מקיים און לאכען זיך אויס פון איהר; אין הימעל האבען מיר קיין אויגען ניט און אויף דער ערד האבען מיר קיין פנים ניט; מיר זענען ארומגערינגעלט פון שונאים וועלכע זוכען אונז צו דערשטיקען און אויב מיר האבען ניט דעם זכות פון גוטע-אידישקייט, קריגען זיי די שליטה איבער אונז און מיר זענען דאן הפקר פאר אלע אונבעשרייבליכע רציחות און שחיטות חו״ש!

דער אמת איז דאך, אז די תורה האט ניט בלויז געזעצען, אין וועלכע עס איז לייכט פאר יעדען עם הארץ צו לייקענען, נור זי איז אויך א קאנטראקט צווישען גאט און דעם אידישען פאלק און וואו עס שטעהט בפירוש, אז פאר אוועקגעהן פון די געטליכע געזעצען ווערען מיר בעשטראפט מיט א שרעקליכער תוכחה, און דאס קען דאך קיינער ניט אפלייקענען, אז דער קאנטראקט איז אימער אפגעהיט געווארען ביז צו דעם לעצטען ווארט, ווען מיר האבען די תורה פערווארפען; מיר האבען דאך יעדען מאל געבלוטעט מיט אלע אכט און ניינציג קללות פון דער תוכחה און מיר בלוטען נאך עד היום מיט זיי אין מאנכע לענדער!

ביים ענדע פון דיזען העפט, וועט דער לעזער געפינען די ווערטערליכע איבערזעצונג פון דער תוכחה, און זאל אימעצער אפלייקענען, אז דאס האט ניט פאסירט מיט׳ן אידישען פאלק ביים חורבן און שפעטער אין אלע אנדערע גלות-לענדער ביז היינטיגען טאג!

די גאטלאזיגקייט צווישען אונז, מיינט דעריבער די גרעסטע געפאהר פאר אונזער עקזיסטענץ, פאר אונזערע לעבענס און פאר די לעבענס פון אונזערע ליעבסטע, די עלטערען, די פרויען, די קינדער און מיר שפיעלען זיך פשוט מיט פייער, ווען מיר ערלויבען צווישען זיך אזא כפירה, אזא גאטלאזע פרעסע און אזא ווילדע הפקרות אויף דער אידישער גאס!

שלום-ווארט.

מיר זענען אידען; מיר זענען גאט׳ס אויסדערוועהלטער פאלק; מיר האבען די געטליכע שליחות צו פראקלאמירען פאר דער גאנצער וועלט דעם אמת וועגען דער איין-גאטהייט, וועגען הויכער מאראל, גערעכטיגקייט, וועגען י ו ש ר, מענשען-ליעבע, גלייכהייט און פרייהייט פאר אלעמען; מיר מוזען וועקען די מענשהייט פון איהר שלאף און שכרות פון איהר בארבאריזם און ווילדקייט; מיר מוזען זי רופען צו תשובה און אליין דיענען אלס ביישפיעל פאר איהר.

דאס אלעס קענען מיר ערדייכען דורך פיהרען א אידישען לעבען, דורך אפהיטען די אידישע טראדיציעס און דורך ערציהען אונזערע קינדער על פי דרכי התורה, פונקט ווי אונזערע עלטערען האבען אונז ערצויגען.

מען קען זיין א פאבריקאנט און א טרייער איד; און מען קען אויך זיין א לאיער, אדער א דאקטאר און בלייבען א ריכטיגער איד און אט דערצו דארפען מיר שטרעבען; אויף אזא אופן דארפען מיר ערציהען אונזערע קינדער און אליין זיין א ביישפיעל פאר זיי.

עס איז פאראן ביי אונז א דין, אז ווען איינער כאפט זיך אין מיטען דאווענען, דאס ער האט סתם געזאגט די ווערטער אויסווענינ און ניט בכונה, זאל ער לאזען דעם שטן האלטען דאס וואס יענער האט שוין ארייגעכאפט און ראטעווען

דאָס איבעריגע, דערדאַווענען די צווייטע העלפט מיט דעם ריכטיגען עיון תפלה און פונקט דאָס זעלבע מוזען מיר טהון מיט אויפהאַלטען דאָס אידישקייט, סיי דער כלל דאַרף אזוי טהון און סיי יעדער איד בעזונדער.

וואָס געווען איז פערפאַלען; דאָס פערגאַנגענע קען מען ניט צוריקכאַפען, אָבער אויף להבא מוז מען שנעל ענדערען דעם סדר החיים און ראַטעווען דאָס וואָס קען נאָך גערעטעוועט ווערען; די יונגע קינדער מוזען געשיקט ווערען אין די תלמודי־תורה און אין די ישיבות; די טאַטעס מוזען אויפגעבען דעם חלול שבת און חזוק הדת אויף אַלע געביטען מוז ווערען די זאָרג פון דעם כלל און דעם פרט.

בעקעמפען די הפקרות אין דער אידישער גאַס און ביי זיך אַליין אין הויז, דאַרף ווערען דער פייערדיגער וואונש פון יעדען אידען, ווייל אויב מען זאָל אַלעס איבערלאָזען ווי עס געהט, וועט די הפקרות חלילה בעזיעגען דאָס אַנשטענדיגע אין'ם יודענטהום און ברענגען אויף אונז די גרעסטע געפאַהר פון אינוועניג און פון דרויסען.

אַ שטאַרקער דעת הקהל קען פּאָזיטיוו אונטערברענגען די שבת־אויסגאַבען פון דער אידישער פרעסע און צווינגען זי אין אַלגעמיין צו פערהאַלטען זיך מיט רעספּעקט צו אונזער אמונה; אַ צייטונג איז פאַר נייעס און וועלט־פּאָליטיק, אָבער אזוי שנעל ווי זי טרעט אַריבער דיעזען גרעניץ און נעהמט אַטאַקירען אי־דישקייט אויף אירגענד וועלכען אופן, טאָהר זי קיין איד אין האַנד ניט נעהמען און טאָהר אין איהר ניט אַדווערטייזען.

די תוכחה

(כי תבוא כ"ח. ט"ו—ס"ח)
איבערזעצט פון ב. צ.

און אויב דו וועסט דיין גאָט ניט הערען
צו טהון און היטען וואָס ער הייסט,
וועט ער דיר קללות פיעל בעשערען
אַט וואו דו געהסט און וואו דו שטעהסט.

אין פעלד, אין שטאָדט און איבעראַל,
פערשאָלטען דאָמאָלס איז דיין קאָפּ,
פערשאָלטען איז דיין קאָרב מיט פרוכט,
פערשאָלטען איז דיין טייג אין טאָפּ.

פערשאָלטען איז דיין פרוכט פון בויך,
און אויך די פרוכטען פון דיין ערד,
פון דיינע רינדער, דיינע שאָף,
פון דיינע בהמות, דיינע פערד.

פערשאָלטען ביזטו ווען דו קומסט,
פערשאָלטען ווען דו געהסט אַוועק;
וועסט אַרבייטען אָהן מזל־ברכה
צוטומעלט, פּעהלערהאַפט, אָהן צוועק.
וועסט קיינמאָל קיין שום זאַך ערדייכען,
וועסט אַלעס טהון מיט אַ חסרון,
ביז וואַנען דו וועסט אונטערגעהן,
ווייל מיך, דיין גאָט, האָסטו פערלאָרען.

און גרייכען וועט דיך א מגפה,
וואָס וועט דיך צונעהמען אלס קרבן.
וועסט ווערען אפּגעמעקט, פערשוואונדען
פון'ם לאַנד וואָס דו האָסט זיך ערוואָרבען.

און שלאָגען וועט דיך גאָט מיט קרענק,
מיט שווינדזוכט, מיט קדחת, הוסט,
מיט אויסצעהרונג און ברענעניש,
מיט זאַנגען איינגעדאַרט און פּוסט,
און יאָגען וועט עס דיך גאַנץ־לאַנג,
ביז קומען וועט דיין אונטערגאַנג.

די הימלען וועלען זיין ווי קופּער,
קיין וואָלקען קיינמאָל דיר ניט ווייזען
און אונטער דיר דער באָדען טרוקען.
א פּרוכטלאָזער און הארט ווי אייזען.

וועסט האָבען שטויב און בערג מיט זאַמד
אַנשטאָדט דעם גאָט־געבענשטען רעגען.
דער טוי וועט אויסמיידען דיין לאַנד,
בּערניכטונג וועט דיר געהן אַנטקעגען.

* * *

געיאָגט, געפּלאָגט פון דיינע פיינד,
וועסט קיינמאָל זיעגען באין אופן;
אויף איין (1) וועג וועסטו זיי בּעגעג'נען,
אויף זיבען וועסטו פון זיי לויפען.
און ס'וועט דיין שיקזאַל זיין כסדר
פאַר אלעמען א שרעק און שוידער.

ארום דיין קערפּער וועלען חיות
און רויב־פויגלען זיך קלייבען,
דיין נבלה וועלען זיי צופרעסען
און קיינער וועט זיי ניט צוטרייבען.

ס'וועט גאָט דיך שלאָגען מיט א קרעץ,
ס'וועט זיין א שרעק דיך צו בעריהרען;
מיט בייזע שמערצפולע מערידין
וואָס קיינער קען זיי ניט קורירען.

ס'וועט גאָט דיך שלאָגען מיט א וואַהנזין
פאַר דיינע פיעלע גרויסע זינד,
מיט קלעמעניש און הארץ־וועהטאָג,
מיט ווערען פּלוצלונג בּלינד.

וועסט טאַפּען אין א העלען טאָג
ווי אין דער פינסטערניש א בּלינדער
און וואו דו וועסט זיך קעהרען, ווענדען
וועט דיין „שלימזל" זיין געשווינדער...
וועסט זיין בּעגזלט און בּערויבט,
און קיינער העלפט דיר, קיינער גלויבט.

וועסט זיך פֿער׳קנס׳ען מיט א מיידעל,
נור לעבען וועט מיט איהר א צווייטער...
וועסט אויסבויען פֿאַר זיך א הויז,
פֿאַר אימעצען א גליק א גרייטער...
א וויינגאַרטען וועסטו פֿערפֿלאַנצען, —
א פֿרעמדער נעהמט עס צו אין גאַנצען.

מען שעכט דיין אָקס פֿאַר דיינע אויגען —
זיין פֿלייש וועסטו ניט עסען;
מען נעהמט ביי דיר דיין עזעל צו —
איהם אומקעהרען וועט מען פֿערגעסען.
עס נעהמט אוועק דער פֿיינד דיין שאָף —
צוריקנעהמען פֿון איהם ניט האָף.

דיין זוהן און טאָכטער געה׳ן אוועק
צו פֿרעמדע פֿעלקער, ס׳העלפֿט קיין בעטען;
דיין הארץ צושפּרונגען ווערט פֿאַר וועהטאָג,
ביזט מאַכטלאָז זיי צו רעטען.

דיין פֿראַצע און דיין האַרעוואַניע,
פֿון שונא ווערט פֿערדאַרבען,
און וואו א רויבעריי, א שחיטה.
ביזטו דער אומגליקליכער קרבן.

וועסט צוזעהענדיג דיינע צרות,
אראָפּ פֿון זינען, ווערען משוגע
און זיי, די רויבער דיינע, בלייבען
די פֿיינע, די גערעכטע, קלוגע...

* * *

מיט שלעכטע קרעץ בעדעקט דיין לייב,
וועט זיין פֿון אויבען ביז אראָפּ;
אַז אונהיילבאַרע בייזע קרענק
פֿון דיינע פֿיס און ביז׳ן קאָפּ.

פֿערשיקען וועט דיך גאָט פֿון לאַנד
צוזאַמען מיט דיין פֿיהרער, קעניג,
צו ווייטע, אוננבעקאַנטע פֿעלקער,
וואו שקלאַפֿען וועט איהר אונטערטהעניג,
און דאָרטען דיענען וועט איהר געטער,
געמאַכט פֿון פֿראָסטע שטיין און ברעטער.

און איבעראל, אין אלע לענדער
וואו ס׳וועט פֿערטרייבען דיך דיין גאָט,
וועסטו פֿערהאַמט זיין און פֿערשאָלטען,
ביי אַלעמען צו שאַנד און שפּאָט.

* * *

דיין פֿעלד וועט וואַקסען שטאַרק געראָטען,
אַרונטערנעהמען אָבער — ניין!
דער היישעריג וועט עס פֿערניכטען
בשעת דיין תבואה וועט נאָך שטעהן.

וועסט שאַפן וויינגערטנער מיט מיה,
דיין ווין פערזוכען אָבער — ניין !
די ווערים וועלען עס צופרעסען
און איבערלאָזען אַלעס ריין.

וועסט האָבען איילבערטען אָהן שיעור,
דעם בוימאייל אָבער צאַפען — ניין !
די איילבערטען וועל'ן זיך צושיילען
פערטריקענט ווערען ווי א ביין.

וועסט האָבען זיהן און טעכטער פיעל,
דערלעבען נחת אָבער — ניין !
דער פיינד וועט זיי געפאַנגען נעהמען
און איבערלאָזען דיך אַליין.

וועסט האָבען בוימער אַלערליי,
הנאה האָבען אָבער — ניין !
עס וועט צופרעסען זיי דער מאָיל,
פערניכטען זיי פון גרויס ביז קליין.

* * *

דער גר, דער פרעמדער צווישען דיר,
וועט אימער העכער, העכער שטייגען
און דו וועסט זינקען טיעפער, טיעפער,
אימער ניד'ריגער זיך צייגען.

ניט ער ביי דיר, נאָר דו ביי איהם
וועסט באָרגען געלד אין אונגליק, בראָד,
ווייל ער דער פיהרער איז, דער קאָפ
און דו, דער עק, וואָס שלעפט זיך נאָך.

און קומען וועלען דיעזע קללות,
דיך נאָכיאָגען, דערגרייכען ווייט,
ס'וועט פאַלשטענדיג פערניכטען דיך
די גרויזאַמע און ביזע צייט,
ווייל דו האָסט ניט געפאָלגט דיין גאָט,
זיך אויסגעלאַכט פון זיין געבאָט.

און ס'וועט א צייכען זיין פאַר דיר
און פאַר די קינדער דיינע אייביג;
וועסט זעהן אַלעס ווערט מקוים
און דאַן וועסטו שוין ווערען גלויביג.

און ווייל דו האָסט פערראַטען גאָט,
אַרויסגעלאָזט איהם פון דיין זינען
פון צופיעל גוטעס איהם פערוואָרפען,
און ניט געוואָלט, א י ן פ ר י ד, איהם דיענען.

דערפאַר די שונאים דיענען וועסטו,
אין הונגער, דורשט, און ליידען, נויט,
און איף דיין האלז א יאָך פון אייזען,
ס'טו טראָגען ביז דו'ס'ט פאַלען טוידט.

ס'וועט ברענגען גאָט אויף דיר א פאָלק
פון ווייט, עק־וועלט, א ווילדע זאַך,
ער'ט פליהען ווי אַן אָדלער שנעל
און אונפערשטענדליך ז'דיר זיין שפראַך.

א פרעכעס, בייזעס, שלעכטעס פאָלק,
אַן אונ'בחמנות'דיגער ווילדער:
ער שוינט ניט הויכע עלטער, זקנים,
מיט פיצלאך קינדער ז'ער ניט מילדער.

און אויפפרעסען וועט ער ביי דיר
די פרוכט פון בהמות און פון לאנד,
דייז קאָרן, וויין און אייל בערטען,
פערכאפען וועט זיין שטאַרקע האַנד.
פאר דיר קיין זאַך בעווילינען.
ביז ער וועט דיך פערטיליגען.

בעלאַגערען ט'ער דיינע שטעדט,
ביז דיינע פעסטונגען וועל'ן פאַלען,
ארום דיין מויער אין א קרייז,
ט'ער טריאומפירענד שאַלען.

און דו, פערשפאַרט פון אלע זייטען,
ארומגערינגעלט פון דיין שונא
וועסט אויפעסען די פרוכט פון בויך,
די קינדערלאַך די קליינע.

דער אדעלמאַן ענטזאַגען וועט
זיין ברודער, זיין ליעב־קינד און ווייב,
צו געבען זיי א שטיקעל פלייש
פון זיינע אנד'רע קינדער'ס לייב
וואָס ער אליין ט'עס זעהר גערן
אין זיינע הונגער־טעג פערצעהרען
ווען שטעהן דער שונא וועט ביים וואַנד
און אויסהונגערען גאָר דיין לאַנד.

די עדעלע אריסטאָקראַטקע,
וואָס האָט אין לעבען ניט געשטעלט
איהר פוס א באָרוועסע אויף דר'ערד
אוים צופיעל רייכטהום, צופיעל געלט,
ענטזאַגען וועט איהר מאַן, איהר זוהן
א שטיקעל פלייש פון איהר ליעב־קינד,
וואָס זי האָט ערשט געבאָרען היינט,
וויל זי אליין וועט עס געשווינד
פערצעהרען גלייך נאָך'ן געבורט,
צוזאַמען מיט דאָס בלוט און „אָרט"
וואָס קומט אַרוים ביים קימפעט דאָרט...
דאָס אלעס וועט זי שטילערהייט
בעהאַלטענדיג זיך ערגעץ ווייט
פערצעהרען גאַנץ אליין פאַר זיך.
אין יענער בייזער אונגליקס־צייט
ווען שטעהן דער פיינד וועט איז א קרייז,
ניט צולאַזענדיג קיין שום שפייז.

אַז דאָס פּאַסירען וועט מיט דיר.
אויב האַלטען וועסטו ניט מיין תּורה,
אויב פורכטען וועסטו ניט פאַר גאָט.
ניט האָבען פאַר זיין נאָמען מורא.

און משונה'דיג וועל'ן זיין די קלעפּ
פאַר דיר און דיינע קינדער אַלע,
אַזעלכע מאָדנע קלעפּ און ווירקזאַם,
אויך קראַנקהייטען גאָר ניט-נאָרמאַלע.

ס'וועט גאָט אויף דיר ארויפשיקען,
מצרים'ער מכות יענע שרעק,
פאַר וועלכע דו פלעגסט ציטערן;
יעצט קומען וועל'ן אויף דיר די שלעק.

אויך מכות, וועהטאָגען און קרענק,
וואָס שטעה'ן אין תורה ניט פערשריבען,
וועט גאָט אויף דיר ארויפברענגען
ביז דו אויף תל וועסט זיין צוריבען.

נאָכדעם ווי גרויס וועט זיין דיין צאָהל
נאָך מעהרער ווי אין הימעל שטערן,
פערבלייבען וועט פון דיר גאַנץ ווייניג,
אויב מיך, דיין גאָט, וועסטו ניט הערען.

און גראַדע ווי איך פלעג מיך פרעהען
צו טהון אייך גוטעס און פערמעהרען,
אַזוי וועט עס מיך פרעהען שפּעטער
צו פּלאָגען, שטראָפען, צו צושטערען;
פערטיליגען, פערניכטען, שלאָגען
און פון דיין מדינה דיך פערטרייבען.

און ס'וועט דיך גאָט אַזוי צושפּרייטען,
פון איין עק וועלט, אַזש ביז'ן צווייטען
וועסט דאָרטען דיענען פרעמדע געטער,
וועסט זוכען פאַר זיך נייע רעטער,
וואָס ניט דיין טאַטע, ניט דיין זיידע,
האָב'ן ווען עס איז געקענט זיי, ביידע.

און דאָרטען צווישען פרעמדע פעלקער,
וועסטו ניט רוהען קיין מינוט,
בלויז האַרץ-וועהטאָג, יסורים, צרות,
פאַר שרעק פערגליווערט ווערט דיין בלוט.

דיין לעבען ט'הענגען אויף א האָר
סיי טאָג, סיי נאַכט, וועסט אימער זאָרגען,
וויל שוועבען וועט פאַר דיר דער טויט,
דו וועסט ניט גלויבען אין דיין מאָרגען.

פריה-מאָרגענס וועסטו בעטען גאָט,
עס זאָל שוין שנעלער ווערען נאַכט,
ביי נאַכט וועסטו שוין ווידער ווינשען,

הלואי וואָלט גאָט דעם טאָג געבראַכט,
ווייל פיהלען וועט דיין האַרץ א שרעק,
און אונגליק אָהן א סוף, אָן עק.

ס'וועט גאָט דיך אומקעהרען אין שיפען,
צום לאַנד מצרים! ס'וועט געשעהן!
טראָצדעם וואָס איך האָב דיר געזאָגט,
וועסט יענעם פּלאַץ ניט מעהר שוין זעהען.
און דאָרטען וועסטו צו דיין פיינד
זיך אַנבאָטען אין שקלאַפעריי,
נור קיינער וועט דיך קויפען וועלען,
— מען וועט דיך לאָזען שטאַרבען פ ר י י!....

אום דאָס דאָזיגע ווערק זאָל זיך ניט ענדיגען מיט דער תוכחה, גיבען מיר דאָ א פאַבעל וועגען דעם אידען, געשריבען פון דער פען פון דעם זעלבען פער־פאַסער.

דער אתרוג און דער לולב.

דער לולב און דער אתרוג האָבען אָנגעפיהרט א סאָרט דעבאַטע.
דאַבײ, דער לולב האָט דעם אתרוג קריטיקירט,
הלמאי ער האַלט זיך פאַר א יחסן און שטאָלצירט,
בעהאַלט זיך און פערשטעקט זיך אין א קעסטעלע מיט וואַטע;
ער מאַכט זיך פאַר אזא מין טהייער שטיקעל סחורה,
אַט ממש ער זאָל פאַר גנבים דאַרפען האָבען מורא.

„דו דאַרפסט זיך גאָר צו מיר ניט גלייכען, לאַנגער רוט!"
געענטפערט האָט דער אתרוג זעהר שטאָלץ,
„ביזט טרוקען, אָהן א טעם און ריח, ווי א האָלץ.
דו האָסט ניט וואָס צו אָנווערען, דאַגעגען ווייסטו גוט,
אז איך פערמאָג פיעל זאַפט און אויך א פיינעם דופט,
און קען דאָס לייכט פערלירען אויף דער „פרייער" לופט!..."

דער איד איז ווי דער אתרוג, צופיעל פרייהייט שאַדט איהם.
ער טאָהר ניט לעבען ווי דער פרייער לולב ראַטה איהם!...

שוין ערשינען:

תורה און רעליגיאָן

פאראן אַ גאָט אויף דער וועלט!

אדם העליון

שכר ועונש

דער איד

עס ווערט יעצט פאַרפערטיגט צום דרוק און וועט קורצליך ערשיינען:

משיח׳ס צייטען